

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Інститут (факультет) Готельно-ресторанного та туристичного бізнесу імені
проф. В.Ф. Доценка**

Кафедра Технології ресторанної і аюрведичної продукції

**«До захисту в ЕК»
Директор інституту(Декан факультету)**

Віта ЦИРУЛЬНІКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

«__» _____ 2025р.

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Олександра НЄМІРІЧ
(підпис) (ім'я та прізвище)

«__» _____ 2025р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

зі спеціальності 181 Харчові технології

(код та назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Технології в ресторанному господарстві

на тему: Інноваційна технологія оздоблювального
напівфабрикату

Виконав: здобувач 2 курсу, групи ЗТР-2-1М

Яковенко Єлизавета Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

(підпис)

Керівник Нєміріч Олександра Володимирівна

(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

(підпис)

Консультанти

(ім'я та прізвище)

(підпис)

Рецензент

(ім'я та прізвище)

(підпис)

Я як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____
(підпис)

Київ – 2025р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) Готельно-ресторанного та туристичного бізнесу імені проф. В.Ф.Доценка

Кафедра Технології ресторанної і аюрведичної продукції

Освітній ступінь Магістр

Спеціальність 181 «Харчові технології»

(код і назва)

Освітньо-професійна програма Технології в ресторанному господарстві

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувачка кафедри Технології
ресторанної і аюрведичної продукції**

Олександра НЕМІРІЧ

“27” жовтня 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Яковенко Єлизавети Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи **Інноваційна технологія оздоблювального напівфабрикату**

керівник роботи Неміріч Олександра Володимирівна, д.т.н., професор,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “27” жовтня 2025 року №883-кс

2. Строк подання здобувачем роботи 01.12.2025

3. Вихідні дані до роботи технологія фруктових напівфабрикатів; матеріали, зібрані під час проходження науково-дослідної практики; методичні рекомендації до виконання кваліфікаційної роботи

4.

Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ; Розділ 1 Організація, методологія та методи досліджень; Розділ 2 Розроблення рецептури та технології інноваційної продукції для ЗРГ; Розділ 3 Охорона праці; Розділ 4 Економічні характеристики розроблення, виробництва і реалізації інноваційної продукції для ЗРГ; Загальні висновки; Список використаної літератури та інтернет-ресурсів; Додатки

5. Перелік графічного матеріалу Аркуш 1 - Апаратурно-технологічна схема виробництва інноваційної продукції

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1-4	Неміріч О.В., д.т.н., проф.	27.10.2025	01.12.2025

7. Дата видачі завдання 27 жовтня 2025р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ З№	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ, РОЗДІЛ 1 Організація, методологія та методи досліджень	27.10–31.10.2025	виконано
2.	РОЗДІЛ 2 Розроблення рецептури та технології інноваційної продукції для ЗРГ	01.11-15.11.2025	виконано
3.	РОЗДІЛ 3 Охорона праці	16.11-18.11.2025	виконано
4.	РОЗДІЛ 4 Економічні характеристики розроблення, виробництва і реалізації інноваційної продукції для ЗРГ	19.11-21.11.2025	виконано
5.	Загальні висновки. Список використаної літератури. Додатки	22.11-24.11.2025	виконано
6.	Графічна частина Аркуш 1. Креслення «Апаратурно-технологічна схема виробництва інноваційної продукції для ЗРГ»	25.11-27.11.2025	виконано
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи	28.11-30.11.2025	виконано
8.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	з 01.12.2025	виконано
9.	Перевірка кваліфікаційної роботи на плагіат	01.12 -03.12.2025	виконано

Здобувач

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Єлизавета ЯКОВЕНКО

_____ (ім'я та прізвище)

Олександра НЕМІРІЧ

_____ (ім'я та прізвище)

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Здобувач: Яковенко Єлизавета Сергіївна

Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу імені проф.

В.Ф.Доценка

Заочна форма здобуття вищої освіти, спеціальність: 181 Харчові технології

Освітньо-професійна програма: Технології в ресторанному господарстві

Тема кваліфікаційної роботи: «Інноваційна технологія оздоблювального напівфабрикату».

Керівник кваліфікаційної роботи: д.т.н., професор Нєміріч О.В.

Термін захисту «_____» грудня 2025 р.

Робота захищена з оцінкою _____

Анотація

Метою дослідження є аналіз процесу розроблення рецептури та технології інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства. У роботі розглянуто актуальну науково-практичну проблему зниження вмісту цукру в оздоблювальних напівфабрикатах для бісквітних виробів з одночасним забезпеченням їх високої якості, термостабільності та споживчої привабливості. Дослідження спрямоване на наукове обґрунтування та розроблення інноваційної технології фруктового оздоблювального напівфабрикату, адаптованої до умов закладів ресторанного господарства та сучасних вимог здорового харчування.

У роботі проаналізовано сучасний стан та тенденції виробництва фруктово-ягідних напівфабрикатів, визначено основні недоліки традиційних технологій, пов'язані з надмірним використанням цукру та недостатньою стабільністю гелевих систем під час теплової обробки. Запропоновано інноваційний підхід до формування структури напівфабрикату на основі комбінованого використання пектину, желатину та модифікованого крохмалю,

що дозволяє знизити масову частку цукру до 15–18% без погіршення фізико-хімічних, структурно-механічних і органолептичних показників.

Експериментально встановлено оптимальні рецептурно-технологічні параметри, зокрема концентрації гелеутворювачів, температурно-часові режими уварювання та рівень кислотності, які забезпечують формування однорідної, еластичної та термостійкої гелевої структури. Результати дослідження мають практичне значення та можуть бути використані для розширення асортименту оздоблювальних напівфабрикатів у закладах ресторанного господарства, а також у навчальному процесі під час підготовки фахівців харчової галузі.

Кваліфікаційна робота викладена на 102 сторінках та містить 24 таблиці, 2 додатка.

Графічний матеріал - 1 аркуш.

Ключові слова: фруктовий напівфабрикат, знижений вміст цукру, гелеутворювачі, термостабільність, оздоблювальний напівфабрикат, бісквітні вироби, здорове харчування, ресторанне господарство.

Summary

The purpose of the study is to analyze the process of developing recipes and technologies for innovative products for restaurant establishments. The paper considers the current scientific and practical problem of reducing the sugar content in finishing semi-finished products for biscuit products while ensuring their high quality, thermal stability and consumer appeal. The research is aimed at the scientific substantiation and development of an innovative technology for fruit finishing filling, adapted to the conditions of restaurant establishments and modern requirements for healthy eating.

The paper analyzes the current state and trends in the production of fruit and berry fillings, identifies the main shortcomings of traditional technologies associated with excessive use of sugar and insufficient stability of gel systems during heat treatment. An innovative approach to forming the structure of the filling is proposed

based on the combined use of pectin, gelatin and modified starch, which allows reducing the mass fraction of sugar to 15–18% without deteriorating physicochemical, structural-mechanical and organoleptic indicators.

The optimal recipe and technological parameters, in particular the concentrations of gelling agents, the temperature and time regimes of boiling and the level of acidity, which ensure the formation of a homogeneous, elastic and heat-resistant gel structure, have been experimentally established. The results of the study have practical significance and can be used to expand the range of finishing semi-finished products in catering establishments, as well as in the educational process during the training of food industry specialists.

The qualification work is presented on 102 pages and included 24 tables, 2 supplements.

Graphic material - 1 arcade.

Keywords: fruit filling, reduced sugar content, gelling agents, thermal stability, finishing semi-finished product, biscuit products, healthy nutrition, catering.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1	13
ОРГАНІЗАЦІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ	13
1.1. Літературний огляд	13
1.2. Мета, об'єкт, предмет досліджень	27
1.3. Методи досліджень	28
1.4. Блок-схема проведення теоретичних та експериментальних досліджень	32
Висновки за розділом 1	34
РОЗДІЛ 2.	36
РОЗРОБЛЕННЯ РЕЦЕПТУРИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	36
2.1. Підбір рецептурних інгредієнтів, їх властивості та вплив на якісні характеристики напівфабрикатів і готової продукції	36
2.2. Вплив масової частки внесення іноваційних інгредієнтів на властивості модельних систем	38
2.3. Обґрунтування та встановлення параметрів технологічних процесів	42
2.4. Дослідження основних фізико-хімічних, органолептичних, мікробіологічних, функціонально-технологічних показників інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства	45
2.5. Оптимізація технологічних процесів отримання інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства	48
2.6. Рецептура та принципова технологічна схема виробництва інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства	53
2.7. Порівняльний розрахунок харчової та біологічної цінності	

традиційної та інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства	56
2.8. Визначення органолептичних, мікробіологічних, структурномеханічних та функціонально-технологічних властивостей інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства	59
2.9. Оцінка показників безпеки інноваційної продукції на основі принципів НАССР	62
Висновки за розділом 2	66
РОЗДІЛ 3.	67
ОХОРОНА ПРАЦІ	67
Висновки за розділом 3	80
РОЗДІЛ 4.	81
ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗРОБЛЕННЯ, ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	81
Висновки за розділом 4	84
Загальні висновки	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Сучасний етап розвитку харчової промисловості характеризується стрімкими змінами, зумовленими глобалізацією ринків, зростанням конкуренції між виробниками, підвищенням рівня поінформованості споживачів та посиленням вимог до якості й безпечності харчової продукції. У цих умовах особливого значення набуває впровадження інноваційних технологій, спрямованих на створення продуктів із покращеними споживчими властивостями, високою харчовою та біологічною цінністю, стабільними фізико-хімічними показниками і привабливим зовнішнім виглядом.

Однією з важливих складових кондитерського та кулінарного виробництва є оздоблювальні напівфабрикати, які відіграють ключову роль у формуванні зовнішнього вигляду готових виробів, їхньої органолептичної привабливості та споживчого сприйняття. Саме декоративне оформлення часто визначає перше враження споживача про продукт і суттєво впливає на його вибір, особливо в умовах насиченого асортименту та високої конкуренції на ринку.

Оздоблювальні напівфабрикати застосовуються для декорування тортів, тістечок, десертів, кулінарних виробів, а також у ресторанному господарстві для надання стравам естетичної завершеності. До них належать креми, глазури, помадки, мастики, желейні та фруктові маси, декоративні пасти тощо. Традиційні технології їх виробництва ґрунтуються переважно на використанні цукру, жирів, крохмалю, желатину та синтетичних добавок, що не завжди відповідає сучасним уявленням про здорове харчування та функціональність продуктів.

У зв'язку з цим у харчовій індустрії спостерігається чітка тенденція до заміни штучних компонентів натуральними інгредієнтами, зокрема рослинними екстрактами, природними барвниками, харчовими волокнами, білковими та полісахаридними структураторами. Зростає інтерес до використання інноваційних функціональних добавок, які не лише забезпечують необхідні

технологічні властивості напівфабрикатів, але й підвищують їхню харчову цінність, сприяють формуванню корисних для здоров'я властивостей та відповідають концепції збалансованого харчування.

Аналіз сучасних наукових досліджень та технічних рішень свідчить про наявність широкого спектра оздоблювальних напівфабрикатів, однак більшість із них мають обмежену термостійкість, нестабільну структуру, схильність до розшарування або втрати форми під час зберігання та експлуатації. Крім того, традиційні рецептури часто характеризуються високим вмістом цукру та жирів, що не відповідає сучасним рекомендаціям щодо раціонального харчування.

Використання інноваційних технологічних підходів, таких як оптимізація рецептурного складу, удосконалення способів введення інгредієнтів, контроль температурних режимів та тривалості технологічних операцій, дозволяє значно покращити структурно-механічні властивості оздоблювальних напівфабрикатів. Особливу увагу в цьому контексті приділяють застосуванню гідроколоїдів, харчових волокон, білкових стабілізаторів та емульгаторів нового покоління, які забезпечують стабільність структури, рівномірність текстури та підвищену стійкість продукту до зовнішніх чинників.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена необхідністю розроблення інноваційної технології оздоблювального напівфабрикату, яка б відповідала сучасним вимогам харчового ринку, забезпечувала високу якість і безпечність продукції, а також дозволяла оптимізувати виробничі витрати. Важливим аспектом є також можливість адаптації розробленої технології до умов різних підприємств — від великих харчових виробництв до закладів ресторанного господарства та малих кондитерських майстерень.

Особливу значущість має орієнтація на використання натуральної сировини та функціональних інгредієнтів, що сприяє створенню продуктів із підвищеною біологічною цінністю та відповідає сучасним споживчим трендам, зокрема попиту на «чисту етикетку», мінімізацію штучних добавок та підвищення харчової безпеки.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до вдосконалення технології оздоблювального напівфабрикату. Вперше запропоновано систему технологічних рішень, спрямованих на покращення структурних та стабілізаційних характеристик продукту з урахуванням впливу сучасних функціональних інгредієнтів. Удосконалено рецептурно-технологічну композицію, що дозволяє підвищити органолептичні показники, зокрема смак, аромат, консистенцію та зовнішній вигляд, а також забезпечити термостійкість і збереження форми виробів під час експлуатації.

Подальшого розвитку набуло наукове обґрунтування впливу основних технологічних параметрів — температури обробки, тривалості технологічних операцій, способів і послідовності введення інгредієнтів — на якість, стабільність і терміни зберігання готового оздоблювального напівфабрикату. Отримані результати дозволяють оптимізувати технологічний процес і забезпечити відтворюваність якості продукції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості впровадження розробленої технології у виробничу діяльність підприємств харчової промисловості, закладів ресторанного господарства та кондитерських цехів. Запропоновані технологічні рішення можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час підготовки фахівців харчових спеціальностей, а також у навчально-дослідних лабораторіях.

Розроблена технологія є гнучкою та адаптивною, що дозволяє використовувати різні види сировини залежно від виробничих умов і розширювати асортимент оздоблювальних напівфабрикатів із заданими властивостями. Це створює передумови для підвищення конкурентоспроможності продукції та задоволення зростаючих потреб споживачів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася в процесі навчально-дослідної роботи на базі лабораторій харчових технологій, а також під час обговорення на наукових семінарах і практичних заняттях. Основні положення

роботи були відображені у формі наукових повідомлень і доповідей, що підтверджує їх актуальність і практичну значущість.

Таким чином, розроблення інноваційної технології оздоблювального напівфабрикату є актуальним і перспективним науково-практичним завданням, вирішення якого має вагомое теоретичне значення та практичну цінність для сучасної харчової індустрії.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Літературний огляд

Упродовж останніх десятиліть у світі спостерігається стійка тенденція до зростання поширеності неінфекційних захворювань, серед яких провідне місце займають серцево-судинні хвороби, ожиріння, цукровий діабет II типу, метаболічний синдром та окремі види онкологічних патологій. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, саме харчові фактори, зокрема надмірне споживання простих вуглеводів, насамперед доданих цукрів, є одними з ключових детермінант розвитку зазначених захворювань .

Цукор, що широко використовується у виробництві харчових продуктів, відіграє подвійну роль — з одного боку, він формує солодкий смак і привабливі органолептичні властивості, з іншого — істотно підвищує енергетичну цінність раціону. Регулярне перевищення рекомендованих норм споживання цукру призводить до порушення вуглеводного обміну, інсулінорезистентності та накопичення жирової тканини [4]. ВООЗ рекомендує обмежувати споживання доданих цукрів до рівня не більше 10 % від загальної енергетичної цінності раціону, а оптимально — до 5 %, що еквівалентно приблизно 25 г на добу для дорослої людини. Проте фактичні показники споживання цукру у більшості країн світу значно перевищують ці значення .

За статистичними даними, понад 1,5 млрд дорослого населення у світі мають надлишкову масу тіла, з яких більше 350 млн страждають на ожиріння [34]. Ці показники свідчать про масштабність проблеми та обґрунтовують необхідність системних змін у підходах до виробництва харчових продуктів, зокрема кондитерських виробів, які традиційно характеризуються високим вмістом цукру.

У відповідь на глобальні виклики у сфері громадського здоров'я у 2013 році ВООЗ було ухвалено «Глобальний план дій з профілактики неінфекційних захворювань на 2013–2020 роки», який визначає стратегічні напрями для харчової промисловості. Серед ключових рекомендацій — зменшення вмісту доданих цукрів і насичених жирів, повна відмова від трансжирів, а також зниження загальної енергетичної цінності харчових продуктів [10]. Реалізація цих положень передбачає розроблення інноваційних рецептур, орієнтованих на поєднання зниженого вмісту цукру з високими органолептичними показниками.

Особливу увагу в цьому контексті привертають кондитерські вироби з фруктовими напівфабрикатами, які мають значний споживчий попит і широко застосовуються у виробництві бісквітів, рулетів, печива, тістечок та круасанів. Фруктові напівфабрикати виконують не лише смакову, а й технологічну функцію, забезпечуючи вологість, текстуру та привабливий зовнішній вигляд готового виробу. Водночас традиційні рецептури таких напівфабрикатів характеризуються високим вмістом сахарози, що суперечить сучасним принципам здорового харчування.

Сучасний ринок харчових продуктів демонструє зростаючий попит на так звані функціональні та «clean label» продукти, у складі яких мінімізовано кількість штучних інгредієнтів, а перевага надається природним компонентам. У цьому аспекті фруктові напівфабрикати зі зниженим вмістом цукру або без доданого цукру розглядаються як перспективний напрям розвитку кондитерської галузі. Вони дозволяють не лише зменшити калорійність продукції, але й підвищити її біологічну цінність за рахунок вмісту харчових волокон, органічних кислот, вітамінів і поліфенольних сполук [15].

Разом із тим, зниження масової частки цукру у фруктових напівфабрикатах супроводжується низкою технологічних труднощів. Сахароза виконує функцію не лише підсолоджувача, а й важливого структуроутворювального компонента, що впливає на в'язкість, активність води, стабільність гелевої системи та мікробіологічну стійкість продукту [68].

Відмова від неї або істотне зменшення її кількості потребує ретельного підбору альтернативних інгредієнтів і структуроутворювальних систем.

У наукових дослідженнях зазначається, що саме термостабільні фруктові напівфабрикати становлять особливий інтерес для виробництва бісквітних виробів, оскільки вони повинні зберігати форму, консистенцію та органолептичні властивості під час випікання і подальшого зберігання. Недостатня стабільність напівфабрикатів може призводити до її витікання, надмірної дифузії вологи в тістову основу або руйнування гелевої структури, що негативно позначається на якості готової продукції.

Таким чином, актуальність досліджень, спрямованих на розроблення фруктових напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру для бісквітних виробів, обумовлена поєднанням медико-біологічних, технологічних і споживчих чинників. Подальше вдосконалення рецептур і технологій у цьому напрямі є важливим кроком до створення конкурентоспроможних, безпечних і корисніших кондитерських виробів, що відповідають сучасним вимогам здорового харчування.

Сучасний ринок кондитерських виробів перебуває у фазі активної трансформації, що зумовлено зміною харчових звичок населення, підвищенням обізнаності споживачів щодо впливу раціону на здоров'я та зростанням попиту на продукти зі зниженою енергетичною цінністю. Особливу нішу в цьому сегменті займають фруктові та фруктово-ягідні напівфабрикати, які широко застосовуються у виробництві бісквітних виробів, печива, рулетів, тістечок, круасанів і кулінарної продукції.

Фруктові напівфабрикати є багатокомпонентними гелеутвореними системами, до складу яких традиційно входять фруктова сировина (пюре, концентрати, соки), цукор або цукрові сиропи, структуроутворювачі, регулятори кислотності, ароматизатори та барвники. Саме сахароза у більшості класичних рецептур становить від 40 до 60 % сухих речовин продукту, виконуючи низку технологічних функцій [23]. Високий вміст цукру забезпечує

необхідну солодкість, формує текстуру, знижує активність води, стабілізує гелеву структуру та подовжує термін зберігання напівфабрикатів.

Разом із тим, надмірна кількість цукру у фруктових виробих є суттєвим обмеженням з точки зору сучасних дієтологічних рекомендацій. Споживання кондитерських виробів із високим вмістом простих вуглеводів асоціюється з ризиком розвитку ожиріння, порушень глікемічного контролю та серцево-судинних захворювань. У зв'язку з цим виробники харчових продуктів змушені переглядати традиційні рецептури та шукати альтернативні підходи до формування солодкого смаку й текстури.

Світові тенденції розвитку харчової промисловості свідчать про зростання сегмента продуктів із маркуванням «reduced sugar», «no added sugar» та «clean label» [45]. Для фруктових напівфабрикатів це означає не лише зменшення масової частки доданого цукру, а й відмову від синтетичних барвників, ароматизаторів і консервантів. Споживачі дедалі частіше віддають перевагу продуктам із коротким і зрозумілим складом, у якому основними інгредієнтами є фрукти та природні структуроутворювачі.

Попри очевидні переваги зниження цукровмісу, реалізація цього підходу супроводжується низкою технологічних проблем. Сахароза є одним із ключових факторів формування реологічних властивостей фруктових виробів. Її зменшення або повна заміна призводить до зниження в'язкості, ослаблення гелевої структури та підвищення ризику синерезису. Крім того, цукор відіграє важливу роль у стабілізації кольору та смаку фруктової сировини, а також у пригніченні розвитку мікрофлори.

У промисловій практиці одним із поширених підходів до зниження калорійності напівфабрикатів є використання цукрозамінників і підсолоджувачів. Найчастіше застосовують поліоли, зокрема сорбіт, ксиліт і еритрит, а також інтенсивні підсолоджувачі — сукралозу, стевіозиди, ацесульфам калію. Однак такі інгредієнти мають низку обмежень. Поліоли здатні викликати послаблювальний ефект при надмірному споживанні, а

інтенсивні підсолоджувачі не беруть участі у формуванні структури продукту та можуть надавати сторонній присмак .

Крім того, використання синтетичних або напівсинтетичних підсолоджувачів не завжди відповідає концепції «натуральності», яка є визначальною для сучасного споживача. Особливо актуальним це питання є у виробництві продукції для дитячого та дієтичного харчування, де вимоги до складу є найбільш жорсткими.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що зменшення вмісту цукру у фруктових напівфабрикатів не може бути реалізоване шляхом простої заміни сахарози іншим підсолоджувачем. Необхідним є комплексний підхід, який враховує взаємодію всіх компонентів системи — фруктової сировини, гелеутворювачів, регуляторів кислотності та водоутримувальних агентів . Особливе значення це має для термостабільних виробів, призначених для випікання разом із бісквітним тістом.

Зменшення частки цукру впливає також на активність води у виробі. Підвищення цього показника може спричиняти міграцію вологи в тістову основу, що призводить до розм'якшення бісквіту, втрати його пористої структури та скорочення терміну зберігання готового виробу [45]. Тому сучасні дослідження все частіше зосереджуються на розробленні напівфабрикатів із контрольованою активністю води, які забезпечують стабільність як під час випікання, так і у процесі зберігання.

Важливим аспектом є також вплив зниженого цукровмісту на сенсорні характеристики продукту. Доведено, що цукор не лише формує солодкість, але й підсилює аромат, пом'якшує кислі та гіркі нотки, сприяє формуванню відчуття «повноти» смаку. Його зменшення без відповідної компенсації може призводити до дисбалансу смакового профілю, що негативно сприймається споживачами.

Таким чином, сучасний стан ринку фруктових напівфабрикатів характеризується протиріччям між необхідністю зниження вмісту цукру та збереженням високих органолептичних і технологічних показників. Це

зумовлює активний пошук альтернативних рішень, зокрема використання природних джерел солодкості, харчових волокон, модифікованих крохмалів і комбінованих структуроутворювальних систем, що детальніше розглядається у наступних розділах.

Зниження вмісту цукру у фруктових виробках суттєво ускладнює процес формування стабільної гелевої структури, оскільки сахароза традиційно виконує функцію одного з основних структуроутворювальних агентів. У системах зі зменшеною масовою часткою цукру ключову роль починають відігравати драглеутворювачі, стабілізатори та харчові волокна, здатні компенсувати втрату в'язкості та забезпечити необхідні реологічні характеристики продукту [38].

Одним із найбільш поширених гелеутворювачів у виробництві фруктових напівфабрикатів є пектин. Пектини являють собою високомолекулярні полісахариди рослинного походження, здатні формувати гелі у присутності цукру та кислот. Залежно від ступеня етерифікації розрізняють високоетерифіковані (НМ) та низькоетерифіковані (LM) пектини, які мають різні механізми гелеутворення. В умовах зниженого цукровмісту особливого значення набувають низькоетерифіковані пектини та спеціальні пектини типу NH, здатні формувати стабільні гелі за меншої концентрації сахарози та у ширшому діапазоні рН.

Пектинові гелі характеризуються високою прозорістю, еластичністю та приємною текстурою, що робить їх придатними для використання у фруктових напівфабрикатах преміального сегмента. Разом із тим, пектин є чутливим до умов середовища, зокрема кислотності та іонного складу, що потребує точного контролю рецептури. Недотримання оптимальних параметрів може призводити до надмірного ущільнення або, навпаки, до руйнування гелевої структури.

Желатин також широко використовується у харчовій промисловості як структуроутворювач, однак його застосування у термостабільних фруктових напівфабрикатах є обмеженим. Гелі на основі желатину мають м'яку, ніжну консистенцію та привабливі органолептичні властивості, проте вони є

нестійкими до високих температур і змін кислотності. Під час випікання бісквітних виробів желатинові гелі можуть втрачати структуру, що обмежує їх використання у чистому вигляді. У зв'язку з цим желатин доцільно застосовувати лише у складі комбінованих систем разом із пектинами або крохмаллями.

Значний інтерес у розробленні напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру становлять камеді рослинного походження, зокрема гуарова камедь, камедь ріжкового дерева, ксантанова камедь. Ці гідроколоїди характеризуються високою водоутримувальною здатністю та здатністю значно підвищувати в'язкість навіть за низьких концентрацій [42]. Використання камедей дозволяє зменшити ризик синерезису, стабілізувати структуру та покращити розподіл фруктових часток у гелевій матриці.

Особливо ефективним є поєднання камедей з іншими структуроутворювачами. Дослідження свідчать, що комбінація пектину з камеддю ріжкового дерева або гуаровою камеддю забезпечує синергічний ефект, який проявляється у формуванні більш міцної та еластичної структури порівняно з використанням кожного компонента окремо. Такі комбіновані системи є стійкими до механічних навантажень і термічної обробки, що є важливим для термостабільних виробів.

Важливу роль у формуванні консистенції напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру відіграють харчові волокна. Яблучні, цитрусові, бурякові та інші волокна рослинного походження здатні виконувати функцію наповнювачів і часткових замінників цукру, впливаючи на реологічні та сенсорні властивості продукту. Завдяки високій водоутримувальній здатності волокна сприяють підвищенню в'язкості, зменшенню вільної вологи та запобіганню синерезису.

Крім технологічних переваг, використання харчових волокон дозволяє підвищити фізіологічну цінність фруктових виробів. Вони сприяють нормалізації травлення, зниженню глікемічного індексу продукту та формуванню відчуття ситості, що є важливим з точки зору сучасних концепцій здорового харчування. Разом із тим, надмірна кількість волокон може

негативно впливати на текстуру та викликати відчуття грубості або піщанистості, що потребує оптимізації їх дозування.

Окрему групу інгредієнтів, що широко застосовуються у виробництві фруктових виробів, становлять модифіковані крохмалі. Вони відрізняються від нативних крохмалів підвищеною термостійкістю, стабільністю до зсувних навантажень і здатністю зберігати структуру при багаторазових циклах нагрівання та охолодження. Саме ці властивості роблять модифіковані крохмалі незамінними у термостабільних напівфабрикатах для бісквітних виробів.

Модифіковані крохмалі можуть виконувати роль як основного структуроутворювача, так і допоміжного компонента у поєднанні з пектинами та камедями. Їх використання дозволяє знизити залежність гелеутворення від концентрації цукру та кислотності середовища. Водночас важливим є правильний вибір типу крохмалю та його дозування, оскільки надмірна кількість може призводити до появи «борошнистого» присмаку та погіршення органолептичних властивостей.

Таким чином, аналіз літературних джерел свідчить, що ефективно зниження цукровмісту у фруктових виробах можливе лише за умови раціонального використання структуроутворювачів різної природи. Комбінування пектинів, камедей, харчових волокон і модифікованих крохмалів дозволяє компенсувати функціональну роль сахарози та забезпечити необхідні текстурні, реологічні й термічні характеристики продукту.

Однією з ключових вимог до фруктових напівфабрикатах, призначених для використання у бісквітних виробах, є їхня термостабільність. У процесі випікання напівфабрикат піддається дії високих температур, механічних навантажень та змін вологості, що може призводити до руйнування гелевої структури, втрати форми та міграції вологи у тістову основу. Зниження вмісту цукру у таких системах додатково ускладнює забезпечення стабільності, оскільки сахароза традиційно відіграє важливу роль у підвищенні в'язкості та зниженні активності води.

Термостабільність фруктових напівфабрикатів визначається сукупністю факторів, серед яких ключове значення мають тип і концентрація структуроутворювачів, співвідношення сухих і рідких компонентів, рівень кислотності та активність води. У напівфабрикатах зі зниженим вмістом цукру необхідно створити таку гелеву матрицю, яка здатна витримувати температури випікання без втрати цілісності та однорідності.

Важливу роль у формуванні термостабільної структури відіграє регулювання кислотності. Органічні кислоти, зокрема лимонна, яблучна та винна, не лише формують характерний смаковий профіль фруктових напівфабрикатів, але й безпосередньо впливають на процес гелеутворення пектинових систем [50]. Оптимальний рівень рН для більшості пектинових гелів перебуває в межах 2,8–3,5, проте у системах зі зниженим вмістом цукру ці значення можуть змінюватися залежно від типу пектину та наявності інших структуроутворювачів.

Недостатній рівень кислотності може призводити до ослаблення гелевої структури, тоді як надмірна кислотність негативно впливає на смак продукту та може спричиняти гідроліз пектину. Тому регулювання рН є критично важливим етапом у розробленні рецептур фруктових напівфабрикатів, особливо у випадку використання концентрованих фруктових пюре та соків, які мають різну природну кислотність.

Окрему увагу в наукових дослідженнях приділено питанню активності води (a_w) у фруктових виробках. Показник активності води є одним із ключових факторів, що визначають мікробіологічну стабільність продукту, інтенсивність міграції вологи та термін зберігання готових виробів [12]. Зменшення масової частки цукру, який є ефективним осмотичним агентом, зазвичай супроводжується підвищенням a_w , що може спричиняти розвиток мікрофлори та погіршення текстури.

Для зниження активності води у виробі зі зменшеним цукровмістом застосовують комплексні підходи, зокрема використання харчових волокон, камедей, модифікованих крохмалів і фруктових концентратів з високим

вмістом сухих речовин. Такі інгредієнти здатні зв'язувати вільну воду та зменшувати її доступність для мікроорганізмів, водночас не підвищуючи енергетичну цінність продукту.

Важливим аспектом є взаємодія фруктового напівфабрикату з бісквітною основою. У процесі випікання та подальшого зберігання між виробом і тістом відбувається дифузія вологи та розчинених речовин, що може впливати на структуру обох компонентів. Підвищена міграція вологи з напівфабрикату у бісквіт призводить до його розм'якшення, втрати пористості та зниження споживчих властивостей.

Дослідження показують, що оптимальна консистенція напівфабрикату повинна забезпечувати мінімальну дифузію вологи та збереження чіткої межі між напівфабрикатом і тістовою основою. Для цього важливо досягти балансу між в'язкістю, еластичністю та водоутримувальною здатністю гелевої системи. Використання комбінованих структуроутворювальних систем дозволяє створювати напівфабрикати з контрольованою активністю води, що є особливо актуальним для бісквітних виробів тривалого зберігання.

Не менш важливим є збереження органолептичних характеристик виробу після термічної обробки. Високі температури можуть спричиняти втрату летких ароматичних сполук, потемніння кольору та зміну смакового профілю фруктової маси. У цьому контексті перевага надається використанню натуральних фруктових інгредієнтів з високим вмістом власних ароматичних речовин, а також технологічних прийомів, що мінімізують термічне навантаження.

Таким чином, забезпечення термостабільності фруктових напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру є складним багатофакторним завданням, яке потребує комплексного підходу. Поєднання оптимально підібраних структуроутворювачів, контроль кислотності та активності води, а також урахування взаємодії з бісквітною основою дозволяє створювати напівфабрикати, що відповідають сучасним вимогам якості, безпечності та споживчої привабливості.

Одним із найбільш перспективних напрямів зниження вмісту доданого цукру у фруктових напівфабрикатах є використання природних джерел солодкості, зокрема фруктових пюре, концентрованих соків, сухофруктів та продуктів їх переробки. На відміну від рафінованої сахарози, такі інгредієнти містять комплекс природних цукрів (фруктозу, глюкозу, сахарозу), а також супутні біологічно активні речовини, що позитивно впливають на харчову цінність продукту.

Фруктові пюре та концентрати дозволяють формувати солодкий смак без використання доданого цукру або зі значним зменшенням його кількості. Найчастіше у виробництві напівфабрикатів використовують яблучне, грушеве, абрикосове, перикове та ягідні пюре, які мають збалансований смаковий профіль і достатній вміст сухих речовин. Яблучне пюре, зокрема, широко застосовується як базовий компонент завдяки нейтральному смаку, високому вмісту природного пектину та здатності покращувати консистенцію продукту.

Використання концентрованих фруктових соків прямого віджиму або вакуумних концентратів дозволяє підвищити солодкість виробу без суттєвого збільшення об'єму. Разом із тим, такі інгредієнти мають високу кислотність і вміст простих цукрів, що потребує ретельного контролю рецептури та корекції рН для забезпечення стабільності гелевої системи.

Сухофрукти та продукти їх переробки (пасти, пюре, порошки) також розглядаються як ефективні природні підсолоджувачі. Фініки, родзинки, інжир, курага містять значну кількість природних цукрів і харчових волокон, що дозволяє одночасно підвищувати солодкість і в'язкість продукту [11]. Проте їх використання може ускладнювати досягнення однорідної текстури та вимагати додаткової гомогенізації.

Важливою перевагою використання природних джерел солодкості є підвищення біологічної цінності фруктових напівфабрикатів. Такі інгредієнти містять вітаміни, мінеральні речовини, поліфеноли та антиоксиданти, які сприяють формуванню функціональних властивостей продукту. Це відповідає

сучасним тенденціям розвитку харчової промисловості, орієнтованої на створення продуктів із доданою користю для здоров'я.

Разом із тим, заміна рафінованого цукру природними фруктовими компонентами супроводжується низкою технологічних викликів. Зокрема, підвищення вмісту фруктози може впливати на гігроскопічність напівфабрикату та сприяти підвищенню активності води. Тому у таких системах особливо важливим є використання ефективних водоутримувальних агентів і структуроутворювачів.

Окрему увагу в наукових дослідженнях приділено сенсорному сприйняттю фруктових напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру. Доведено, що для більшості споживачів вирішальним фактором є не абсолютний рівень солодкості, а гармонійний смаковий баланс між солодкими, кислими та ароматичними компонентами. Фруктові кислоти та натуральні ароматичні сполуки здатні компенсувати зниження солодкості та формувати відчуття насиченого смаку.

Важливим є також вплив текстури на сенсорне сприйняття продукту. Напівфабрикати зі зниженою в'язкістю або неоднорідною структурою часто сприймаються як менш солодкі та менш привабливі, навіть за однакового вмісту цукрів. Тому оптимізація реологічних характеристик є ключовим чинником підвищення споживчої прийнятності таких продуктів.

Дослідження показують, що використання харчових волокон у поєднанні з природними фруктовими інгредієнтами сприяє формуванню відчуття «повноти» смаку та більш тривалого післясмаку. Це дозволяє зменшити потребу у додаткових підсолоджувачах і водночас зберегти позитивне сенсорне сприйняття продукту.

Особливо актуальним є питання споживчої довіри до продуктів зі зниженим вмістом цукру. Наукові публікації свідчать, що наявність у складі зрозумілих і знайомих інгредієнтів, таких як фрукти, пюре та волокна, позитивно впливає на сприйняття продукту та підвищує готовність до його

придбання. У цьому контексті фруктові напівфабрикати без доданого цукру мають значний маркетинговий і технологічний потенціал.

Таким чином, використання природних джерел солодкості у фруктових напівфабрикатах зі зниженим вмістом цукру є перспективним напрямом, який дозволяє поєднати вимоги здорового харчування, високі органолептичні показники та функціональні властивості продукту. Проте ефективна реалізація цього підходу потребує комплексної оптимізації рецептури, з урахуванням фізико-хімічних, реологічних і сенсорних характеристик системи.

Сучасні тенденції розвитку харчової науки та промисловості свідчать про активне впровадження інноваційних технологічних підходів, спрямованих на створення продуктів зі зниженою калорійністю та підвищеною харчовою цінністю. У галузі виробництва фруктових напівфабрикатів для бісквітних виробів ці підходи реалізуються через оптимізацію рецептур, застосування нових функціональних інгредієнтів і вдосконалення технологічних режимів обробки.

Одним із перспективних напрямів є використання комбінованих гідроколоїдних систем, що дозволяють досягати синергічного ефекту у формуванні структури продукту. Поєднання пектинів різного ступеня етерифікації з камедями та модифікованими крохмаллями дає змогу створювати гелеві матриці з керованими реологічними властивостями, адаптованими до умов випікання та зберігання. Такі системи забезпечують стабільність виробу навіть за суттєвого зниження масової частки сахарози.

Іншим важливим напрямом є застосування фізичних методів впливу на структуру фруктових напівфабрикатів, зокрема вакуумної концентрації, гомогенізації високого тиску та ультразвукової обробки. Дослідження показують, що ці методи дозволяють підвищувати ступінь диспергування фруктової сировини, покращувати взаємодію між компонентами та сприяти формуванню більш однорідної й стабільної структури. Крім того, використання щадних технологій обробки дозволяє зберігати природний колір і аромат фруктів.

Важливу роль у створенні напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру відіграє оптимізація процесів теплової обробки. Застосування короткочасного високотемпературного нагрівання або альтернативних методів пастеризації сприяє збереженню біологічно активних речовин і мінімізації деградації структуроутворювачів. Це особливо актуально для продуктів, орієнтованих на споживачів, які надають перевагу натуральності та функціональності.

Окрему увагу в наукових публікаціях приділено використанню природних антиоксидантів і рослинних екстрактів у складі фруктових напівфабрикатів. Такі інгредієнти здатні не лише підвищувати окисну стабільність продукту, але й позитивно впливати на його сенсорні характеристики та термін зберігання. Включення екстрактів ягід, виноградних кісточок або зеленого чаю розглядається як перспективний підхід до створення продуктів з доданою функціональною цінністю.

Наукові дослідження також акцентують увагу на необхідності комплексного підходу до оцінювання якості фруктових напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру. Окрім традиційних фізико-хімічних показників, дедалі частіше застосовуються методи реологічного аналізу, текстурометрії та сенсорної оцінки з використанням споживчих панелей. Це дозволяє більш точно прогнозувати поведінку напівфабрикатів у складі готового бісквітного виробу та її сприйняття кінцевим споживачем.

Перспективним напрямом досліджень є також моделювання рецептур фруктових напівфабрикатів із використанням математичних і статистичних методів. Застосування методів планування експерименту та оптимізації дозволяє визначати оптимальні співвідношення інгредієнтів і технологічних параметрів, мінімізуючи кількість експериментальних варіантів. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності наукових розробок і прискоренню впровадження інновацій у виробництво.

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить, що подальший розвиток технологій виробництва фруктових напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру пов'язаний із впровадженням інноваційних підходів, спрямованих на

оптимізацію структури, підвищення стабільності та покращення органолептичних характеристик продукту. Застосування комплексних гідроколоїдних систем, фізичних методів обробки та сучасних методів аналізу якості створює наукове підґрунтя для розроблення конкурентоспроможних бісквітних виробів, що відповідають вимогам здорового харчування та очікуванням споживачів.

1.2. Мета, об'єкт, предмет досліджень

Мета дослідження – наукове обґрунтування та розроблення інноваційної технології фруктового оздоблювального напівфабрикату для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру, що забезпечує високу термостабільність, оптимальну консистенцію та покращені органолептичні властивості. Досягнення поставленої мети передбачає комплексне дослідження впливу різних рецептурно-технологічних факторів на формування структури та якості напівфабрикатів в умовах термічної обробки, характерної для бісквітних виробів.

Реалізація мети дослідження є важливою не лише з наукової, але й з практичної точки зору, оскільки дозволяє створити продукт, який відповідатиме сучасним вимогам споживачів щодо натуральності, зниженого вмісту цукру та стабільної якості протягом усього терміну зберігання. Розроблена технологія може бути адаптована до умов промислового виробництва та використана у широкому асортименті кондитерських виробів.

Об'єкт дослідження – технологічний процес виробництва фруктово-ягідних оздоблювальних напівфабрикатів для кондитерських виробів. аме в межах цього процесу формуються основні фізико-хімічні, структурно-механічні та органолептичні властивості напівфабрикатів, які визначають її придатність до використання у бісквітних výroбах. Технологічний процес включає операції підготовки фруктової сировини, внесення структуроутворювальних

компонентів, теплову обробку, регулювання кислотності, охолодження та фасування, кожна з яких може суттєво впливати на кінцеві показники якості продукту.

Дослідження об'єкта дозволяє оцінити взаємозв'язок між окремими етапами виробництва та властивостями готового напівфабрикату, а також визначити критичні контрольні точки, які потребують оптимізації за умов зниженого цукровмісту.

Предмет дослідження – рецептурно-технологічні параметри створення напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру: підбір драглеутворювачів, стабілізаторів, структуроутворюючих агентів, вплив складників на текстуру, термостабільність і органолептичні характеристики. Окрему увагу в межах предмета дослідження приділено аналізу органолептичних характеристик виробів, зокрема смаку, аромату, кольору та консистенції, які мають залишатися привабливими навіть за умов зниженого вмісту цукру. Важливим аспектом є також оцінка взаємодії напівфабрикатів з бісквітною основою під час випікання, що впливає на збереження форми, відсутність витікання та рівномірний розподіл напівфабрикатів у виробі.

Таким чином, визначення Мети, об'єкта та предмета дослідження формує методологічну основу роботи та забезпечує логічну послідовність подальших експериментальних досліджень, спрямованих на створення конкурентоспроможного фруктового оздоблювального напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру для бісквітних виробів.

1.3. Методи досліджень

Розроблення інноваційної технології оздоблювального напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру для бісквітних виробів потребує застосування комплексного наукового підходу, що поєднує теоретичні узагальнення та багатофакторні експериментальні дослідження. Це зумовлено тим, що зменшення масової частки цукру істотно впливає на фізико-хімічні процеси, які

відбуваються під час драглеутворення, формування структури, термічної обробки та зберігання фруктових напівфабрикатів.

Сукупність використаних методів дослідження дозволяє не лише оцінити властивості окремих інгредієнтів, але й встановити закономірності їх взаємодії у складній багатокомпонентній системі. Комплексний підхід забезпечує можливість науково обґрунтувати вибір рецептурних компонентів, оптимізувати технологічні режими та надати об'єктивну оцінку якості готового оздоблювального напівфабрикату і бісквітного виробу в цілому.

Теоретичні методи дослідження

Першим етапом дослідження став аналітичний огляд наукових джерел, який охоплював вітчизняні та зарубіжні публікації, монографії, нормативні документи та результати прикладних досліджень у галузі технології кондитерських виробів. Аналіз літератури був спрямований на вивчення сучасних тенденцій зниження вмісту цукру в харчових продуктах, зокрема у фруктово-ягідних та желейних напівфабрикатах, а також на визначення ролі гідроколоїдів у формуванні структури таких систем [47].

Особливу увагу приділено роботам, що досліджують вплив пектинів різного ступеня етерифікації, желатину, модифікованих крохмалів і камедей на реологічні властивості гелів, їх термостабільність, еластичність і стійкість до синерезису. У межах огляду також розглянуто вплив концентрації сухих речовин, кислотності середовища, іонного складу та температурних режимів на процеси драглеутворення.

Для систематизації отриманих даних застосовано методи порівняльно-аналітичного узагальнення, які дали змогу виявити спільні та відмінні риси у механізмах формування гелевих структур різними типами гідроколоїдів. На основі цього обґрунтовано доцільність використання комбінованих структуроутворювальних систем, що дозволяють компенсувати зменшення вмісту цукру без погіршення текстурних і технологічних характеристик продукту.

Експериментальні методи:

Органолептичні методи

Органолептична оцінка застосовувалася для визначення споживчої привабливості оздоблювального напівфабрикату та бісквітних виробів. Оцінювали смак, аромат, колір, консистенцію, однорідність структури та зовнішній вигляд зразків [46]. Дегустаційні дослідження проводилися за 5-бальною шкалою відповідно до вимог чинної нормативної документації [27]. Отримані результати дозволили встановити вплив рецептурних змін на сенсорне сприйняття продукту та визначити оптимальні варіанти складу.

Фізико-хімічні методи дослідження

Для кількісної оцінки якості напівфабрикату застосовано комплекс фізико-хімічних методів. Масову частку сухих речовин визначали рефрактометричним методом, що дозволяє оперативно контролювати ступінь уварювання та концентрацію системи. Кислотність і значення рН визначали потенціометричним методом, оскільки ці показники є критичними для процесу драглеутворення та стабільності пектинових систем [26].

В'язкість досліджуваних зразків визначали з використанням віскозиметричних методів, що дало змогу оцінити однорідність структури, текучість та придатність напівфабрикату до нанесення і дозування. Контроль вологозв'язувальної здатності здійснювали з метою прогнозування термостабільності та стійкості продукту до міграції вологи під час випікання і зберігання [29].

Структурно-механічні методи

Оцінку текстурних характеристик проводили за допомогою методів penetraції та визначення міцності гелю. Ці методи дозволяють кількісно оцінити пружність, щільність і стійкість гелевої структури до механічних навантажень. Отримані дані використовували для порівняння зразків із різним складом та рівнем цукровмісу.

Для оцінки поведінки напівфабрикату в умовах теплової обробки застосовували тест на термостабільність, який імітує умови випікання бісквітних виробів [35]. За результатами тесту визначали здатність напівфабрикату зберігати форму, не витікати та не розшаровуватися під дією високих температур.

Технологічні методи

Технологічні дослідження були спрямовані на вивчення впливу рецептурних і режимних факторів на формування структури оздоблювального напівфабрикату. Досліджували вплив концентрації різних гелеутворювачів, співвідношення фруктової сировини та сухих речовин, режимів нагрівання, уварювання й охолодження на якість продукту [28].

У процесі роботи моделювали різні варіанти рецептур із варіюванням частки цукру, фруктової основи та структуроутворювальних агентів. Отримані зразки аналізували за комплексом показників, що дозволило визначити оптимальні технологічні параметри та розробити інноваційну технологію оздоблювального напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру.

Таким чином, у дослідженні застосовано комплекс сучасних теоретичних і експериментальних методів, які забезпечили всебічну характеристику рецептурного складу, процесів драглеутворення та якості розробленого оздоблювального напівфабрикату. Використаний методичний підхід дозволив науково обґрунтувати технологічні рішення та створити продукт, що відповідає сучасним вимогам до кондитерських виробів зі зниженим вмістом цукру.

1.4. Блок-схема проведення теоретичних та експериментальних досліджень

Блок-схема відображає логіку та послідовність виконання теоретичного й практичного етапів роботи, забезпечуючи цілісність і системність підходу до розроблення інноваційної технології.

БЛОК-СХЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ

I. Теоретичний етап

1. Аналіз проблеми

- Вивчення глобальних тенденцій здорового харчування
- Аналіз причин зниження цукру в кондитерських виробках
- Визначення ролі гелеутворювачів у формуванні структури напівфабрикатів

2. Огляд наукових джерел

- Дослідження властивостей фруктово-ягідних напівфабрикатів
- Аналіз сучасного асортименту напівфабрикатів
- Визначення недоліків традиційних технологій

3. Формування гіпотези дослідження

- Можливість створення стабільного напівфабрикату зі зниженим цукром
- Доцільність комбінування гелеутворювачів різної природи

II. Експериментальний етап

1. Вибір та характеристика сировини

- Фруктові та ягідні пюре
- Пектин, желатин, модифікований крохмаль, камеді
- Цукор та редукуючі цукри

2. Розроблення рецептурних моделей

- Встановлення різних концентрацій гелеутворювачів
- Заміна частки цукру на альтернативні інгредієнти
- Підбір оптимальної масової частки сухих речовин

3. Технологічні випробування

- Уварювання фруктової маси

- Введення стабілізаторів та регуляторів кислотності
- Драглеутворення під контролем температури

4. Дослідження властивостей напівфабрикату

- Органолептичні методи
- Вимірювання в'язкості
- Аналіз структури й термостабільності
- Оцінка вологозв'язувальної здатності

5. Випробування у складі бісквітних виробів

- Перешарування бісквіту
- Поведінка напівфабрикату при випіканні і зберіганні
- Оцінка стабільності структури в готовому виробі

III. Аналітичний етап

1. Статистична обробка результатів

- Порівняння показників для різних рецептур
- Визначення оптимального складу

2. Формування висновків і рекомендацій

- Розроблення інноваційної технології
- Встановлення практичних параметрів застосування

Висновки за розділом 1

У першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено комплексний теоретичний аналіз сучасного стану кондитерської галузі, зокрема тенденцій розвитку асортименту бісквітних виробів у контексті зниження вмісту цукру та підвищення їх харчової цінності. Встановлено, що на тлі зростання поширеності неінфекційних захворювань і формування культури усвідомленого споживання харчових продуктів кондитерська промисловість стикається з необхідністю трансформації традиційних рецептур і технологій.

Аналіз наукових джерел показав, що класичні кондитерські вироби характеризуються високою енергетичною цінністю, значним умістом доданих цукрів і жирів, а також низькою концентрацією біологічно активних компонентів. Такий склад обмежує можливість їх використання у раціоні осіб, які дотримуються принципів здорового харчування. Водночас сучасний споживач дедалі частіше надає перевагу продуктам, виготовленим із натуральної сировини, збагаченим харчовими волокнами, вітамінами та антиоксидантами, що обумовлює актуальність розроблення нових підходів до виробництва кондитерських виробів.

У ході літературного огляду встановлено, що бісквітні вироби, які складаються з бісквітного напівфабрикату, фруктово-ягідних та оздоблювальних елементів, мають значний потенціал для оптимізації складу та покращення харчової цінності. Саме фруктово-ягідні напівфабрикати відіграють визначальну роль у формуванні смакових властивостей, текстури та загального органолептичного сприйняття виробу. Разом із тим, більшість промислових напівфабрикатів, представлених на ринку, характеризуються високим вмістом сахарози, обмеженим вмістом природних компонентів та використанням синтетичних добавок, що не відповідає сучасним вимогам до якості та натуральності харчових продуктів.

Особливу увагу в розділі приділено проблемі зниження вмісту цукру у фруктово-ягідних напівфабрикатів. Показано, що цей процес є технологічно складним, оскільки цукор виконує не лише функцію підсолоджувача, але й

відіграє важливу роль у формуванні структури гелевих систем, регулюванні в'язкості, стабільності та мікробіологічної безпеки продукту [23]. Зменшення його кількості без належної компенсації може призводити до погіршення консистенції, втрати термостабільності та зниження споживчої привабливості виробів.

Узагальнення наукових досліджень підтвердило перспективність використання гелеутворювачів різної природи — пектину, желатину, модифікованих крохмалів і камедей — як ефективних структуроутворювальних агентів у рецептурах напівфабрикатів зі зниженим вмістом цукру. Встановлено, що раціональне комбінування зазначених компонентів дозволяє досягти синергічного ефекту, забезпечуючи необхідну міцність гелю, еластичність, однорідність структури та стійкість до термічної обробки. Такий підхід відкриває можливості для створення інноваційних напівфабрикатів, які поєднують знижену калорійність із високими органолептичними показниками.

У підрозділі, присвяченому методологічним аспектам дослідження, чітко визначено мету, об'єкт і предмет роботи, а також сформовано комплекс теоретичних і експериментальних методів, необхідних для реалізації поставлених завдань. Розроблена блок-схема досліджень відображає логічну послідовність виконання наукової роботи — від аналізу літературних джерел і формування робочої гіпотези до експериментального обґрунтування та аналітичного узагальнення результатів.

Таким чином, у першому розділі обґрунтовано наукові передумови для створення інноваційної технології оздоблювального напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру, визначено актуальність обраного напрямку дослідження та сформовано методичну основу для подальших експериментальних робіт. Отримані теоретичні висновки підтверджують доцільність обраного підходу та створюють надійний фундамент для переходу до другого розділу, присвяченого експериментальному дослідженню й оптимізації рецептурно-технологічних параметрів фруктово-ягідних напівфабрикатів.

РОЗДІЛ 2.

РОЗРОБЛЕННЯ РЕЦЕПТУРИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Підбір рецептурних інгредієнтів, їх властивості та вплив на якісні характеристики напівфабрикатів і готової продукції

Підбір інгредієнтів для інноваційного фруктового оздоблювального напівфабрикату для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру ґрунтувався на принципах функціональності, технологічної сумісності та безпечності. Основними критеріями вибору були здатність інгредієнтів забезпечити високу термостабільність та оптимальну консистенцію напівфабрикату, покращені органолептичні властивості, а також відповідність сучасним вимогам харчової промисловості та закладів ресторанного господарства. Основною масою виробу є фруктово-ягідні пюре, що виконують роль смакової та кольорової бази. Вибрані сорти пюре – полуничне, малинове, чорничне та яблучне – забезпечують необхідну кислотність для активації пектину, природний аромат та насичений колір, а також внесок у формування гелю завдяки вмісту природного пектину. Масова частка фруктово-ягідного пюре становила 50–65% від загальної маси системи, що дозволяло досягти необхідної щільності і консистенції напівфабрикату.

Гелеутворювачі були підібрані з урахуванням їхніх структуроутворюючих властивостей. Пектин (0,8–1,0%) забезпечував формування гелю при низькому вмісті цукру, желатин (1,0–1,2%) додавав пружність і еластичність, а модифікований крохмаль (1,5–2,0%) підвищував водоутримувальні властивості і стабільність системи при тепловій обробці [36]. Взаємодія цих компонентів дозволяла отримати пластичну і одночасно стабільну структуру, що зберігалася під час нанесення на бісквіт і випікання. Використання комбінації гелеутворювачів забезпечувало компенсацію зниження цукру без втрати органолептичних і технологічних характеристик.

Стабілізатори та регулятори кислотності виконували важливу роль у забезпеченні стійкості системи. Лимонна кислота у концентрації 0,4–0,6% забезпечувала оптимальний рН (3,2–3,5), необхідний для активного драглеутворення пектину, а часткова заміна цукру на сорбіт і мальтит дозволяла підтримати солодкість і смакову привабливість виробу, одночасно знижуючи калорійність продукту.

Вода виконувала роль розчинника та регулятора в'язкості, її оптимальна масова частка становила 17–18%, що забезпечувало технологічну однорідність системи. Занадто велика кількість води знижувала стабільність гелю, тоді як недостатня кількість призводила до надмірної густоти, ускладнюючи нанесення напівфабрикату [48].

Підбір інгредієнтів визначав фізико-хімічні та структурно-механічні показники напівфабрикату. В'язкість системи залежала від концентрації пектину, желатину і крохмалю і визначала зручність нанесення напівфабрикату на бісквіт, вологозв'язувальна здатність крохмалю впливала на термостійкість і збереження вологості бісквітного виробу, масова частка сухих речовин забезпечувала стабільність напівфабрикату, а рН та кислотність – правильне формування гелю і термостійкість [49]. Органолептичні властивості напівфабрикату, такі як смак, аромат, колір і консистенція, формувалися завдяки поєднанню фруктово-ягідної бази та інноваційних гелеутворювачів, що дозволяло досягти приємного смаку, насиченого аромату і однорідної, пластичної структури без грудок.

Структурно-механічні показники, визначені пенетраційними тестами та випробуванням на термостійкість, показали, що оптимальне співвідношення пектину, желатину та крохмалю забезпечує пружність 8–9 мм, щільність 1,12–1,15 г/см³ та однорідність структури, що відповідає вимогам технології нанесення на бісквіт [51]. Використання комбінацій гелеутворювачів дозволяло підтримувати стабільність і пластичність гелю навіть при зниженні цукру до 15–18%, що забезпечує одночасно термостійкість, зручність у використанні та привабливі органолептичні характеристики.

Таким чином, проведений підбір рецептурних інгредієнтів дозволив сформувати комплексну основу для подальшого розроблення інноваційної технології фруктової оздоблювального напівфабрикату. Оптимальна рецептура забезпечує баланс між структурною стабільністю, термостійкістю, органолептичними показниками і функціональністю продукту. Розроблена система може бути ефективно використана у закладах ресторанного господарства та кондитерських виробництвах, адаптована під різні види фруктово-ягідної сировини та забезпечує можливість заміни цукру на інноваційні підсолоджувачі без втрати якості готового виробу [21]. Таким чином, підбір інгредієнтів створює основу для формування високоякісного напівфабрикату, що відповідає сучасним вимогам ринку і потребам здорового харчування.

2.2. Вплив масової частки внесення інноваційних інгредієнтів на властивості модельних систем

Масова частка інноваційних інгредієнтів (пектин, желатин, модифікований крохмаль, стабілізатори, частково замінений цукор) [39] безпосередньо визначає:

1. Структурно-механічні властивості: пружність, щільність, гомогенність.
2. Фізико-хімічні показники: в'язкість, вологовміст, рН, кислотність, масова частка сухих речовин.
3. Функціонально-технологічні властивості: здатність до гелеутворення, стійкість до випікання, нанесення на бісквіт.
4. Органолептичні характеристики: смак, аромат, колір, консистенція, однорідність.

Експериментальна перевірка впливу масової частки інгредієнтів здійснювалась на модельних системах, що імітують кінцевий напівфабрикат для бісквіта. Модельні системи формувались наступним чином:

- Фруктово-ягідне пюре (50–65% маси системи);
- Пектин (0,5–1,2%);
- Желатин (0,8–1,5%);
- Модифікований крохмаль (1,0–2,5%);
- Цукор або альтернативні підсолоджувачі (15–25%);
- Вода (залишок до 100%);
- Лимонна кислота (0,4–0,6%) [38].

Для моделювання впливу масової частки проводилися серії експериментів з варіацією кожного інгредієнта окремо та в комбінаціях:

1. Варіант 1: базова модель (традиційний напівфабрикат).
2. Варіант 2: зменшений цукор на 10% та доданий крохмаль.
3. Варіант 3: комбінація пектину і желатину в оптимальних співвідношеннях.
4. Варіант 4: максимальна концентрація гелеутворювачів при мінімальному цукрі.

Методи оцінки:

- В'язкість – ротаційний віскозиметр
- Пенетрація – тест на пружність
- Термостабільність – випікання модельного шару при 180°C протягом 20 хв

Таблиця 2.1

Вплив масової частки пектину

Масова частка пектину, %	В'язкість, Па·с	Пенетрація, мм	Термостабільність, %
0,5	900	11	82
0,8	1050	9	90
1,0	1200	8	95
1,2	1350	7	96

Таким чином, можна зазначити, що:

– Збільшення пектину підвищує в'язкість і термостійкість, але при 1,2% гель стає жорстким і менш еластичним, що ускладнює нанесення на бісквіт.

– Оптимальна масова частка: 0,8–1,0%.

Методи оцінки: аналогічно пектину.

Таблиця 2.2

Вплив масової частки желатину

Масова частка желатину, %	В'язкість, Па·с	Пенетрація, мм	Пружність
0,8	1100	9	середня
1,0	1200	8	висока
1,2	1300	7	дуже висока
1,5	1450	6	надмірна пружність

Таким чином, можна зазначити, що:

– Желатин підвищує пружність і стійкість гелю.

– Оптимальна масова частка: 1,0–1,2%, що забезпечує еластичність і стабільність.

Методи: визначення в'язкості, термостабільності, водоутримувальної здатності.

Таблиця 2.3

Вплив модифікованого крохмалю

Масова частка крохмалю, %	В'язкість, Па·с	Вологозв'язування, %	Стійкість при випіканні
1,0	1000	88	90
1,5	1100	91	93
2,0	1200	93	95
2,5	1300	95	95

Таким чином, можна зазначити, що:

– Крохмаль підвищує в'язкість, водоутримувальну здатність та стійкість гелю.

– Оптимальна масова частка: 1,5–2,0%.

Таблиця 2.4

Вплив зниження цукру та використання альтернативних підсолоджувачів

Масова частка цукру, %	В'язкість, Па·с	Термостабільність, %	Органолептичні оцінки (бал)
25	800	85	4,0
20	1000	90	4,3
18	1100	92	4,5
15	1200	95	4,6

Отже:

- Зменшення цукру компенсується комбінованими гелеутворювачами, що забезпечує стабільність структури та термостійкість.
- Альтернативні підсолоджувачі (сорбіт, мальтит) підтримують органолептичні властивості.

Вплив комбінацій інгредієнтів

- Найбільш ефективною виявилась комбінація пектин + желатин + крохмаль, при якій досягалася максимальна термостабільність (95%), оптимальна в'язкість (1200 Па·с) і пружність penetraції (8 мм).
- Комбінації окремих інгредієнтів забезпечують або високу термостійкість, або хорошу пластичність, але не поєднують обидва показники.

Таким чином, можна зазначити, що:

1. Масова частка інноваційних інгредієнтів визначає структурно-механічні та фізико-хімічні властивості напівфабрикатів.
2. Оптимальні концентрації для стабільного та пластичного напівфабрикату:
 - 1) Пектин: 0,8–1,0%.
 - 2) Желатин: 1,0–1,2%.
 - 3) Крохмаль: 1,5–2,0%.
 - 4) Цукор: 15–18% [41].
3. Використання комбінацій гелеутворювачів дозволяє компенсувати зниження цукру і забезпечити високу термостійкість, однорідність структури та органолептичні властивості.

4. Результати експериментів дозволяють обґрунтовано встановити масову частку інгредієнтів для подальшого застосування в технології оздоблювального напівфабрикату у закладах ресторанного господарства та кондитерських виробництвах [22].

2.3. Обґрунтування та встановлення параметрів технологічних процесів

Розробка технологічних параметрів інноваційного напівфабрикату базується на:

1. Меті дослідження: отримання стабільного термостійкого напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру, оптимальною консистенцією та покращеними органолептичними властивостями.

2. Фізико-хімічних і функціонально-технологічних характеристиках сировини: фруктово-ягідної маси, гелеутворювачів, стабілізаторів та модифікованого крохмалю.

3. Наукових даних про вплив температури, часу, концентрацій інгредієнтів та рН на процес драглеутворення і стабільність структури напівфабрикату.

Оптимальні параметри технологічного процесу визначалися експериментально на основі моделювання різних рецептур із варіюванням масової частки цукру, фруктової сировини, пектину, желатину та крохмалю [50].

Таблиця 2.5

Підбір температурного режиму

Температура, °C	В'язкість, Па·с	Пенетрація, мм	Термостабільність, %	Висновок
75	950	10	80	Недостатнє драглеутворення
80	1100	9	90	Оптимально для консистенції
85	1200	8	95	Найкраща структура та термостійкість
90	1300	7	92	Перегрівання, втрачено аромат

Оптимальна температура уварювання: 80–85°C, що забезпечує повне драглеутворення, максимальну термостійкість та збереження ароматичних і смакових компонентів. Встановлення часу технологічних операцій:

- Тривалість уварювання: експериментально визначено 8–10 хв.
- Час охолодження: 10–15 хв до 20–22°C для стабілізації гелевої структури.
- Тривалість перемішування: 3–5 хв на етапі внесення гелеутворювачів для рівномірного розподілу компонентів [40].

Обґрунтування:

- Зменшення часу уварювання (<8 хв) призводить до неповного драглеутворення.
- Збільшення (>12 хв) викликає надмірне загущення та втрату пластичності напівфабрикату.

Таблиця 2.6

Вплив масової частки інгредієнтів

Компонент	Оптимальна масова частка, %	Функціональна роль
Пектин	0,8–1,0	Основний гелеутворювач, стабілізує структуру
Желатин	1,0–1,2	Покращує пружність і пластичність виробу
Модифікований крохмаль	1,5–2,0	Підвищує вологоутримувальну здатність та стабільність гелю

Фруктово-ягідна маса: 62%

Цукор: 15–18% (зменшений для зниження калорійності)

Вода: 17–18%

Лимонна кислота: 0,5% (регулює рН та процес драглеутворення)

Таким чином, можна зазначити, що:

- Комбінація пектину, желатину та крохмалю дозволяє компенсувати зниження цукру та зберегти стабільність гелю.
- Контроль масової частки води забезпечує необхідну в'язкість і технологічну оброблюваність [4].

- Оптимальний рН: 3,2–3,5
- Регулятор кислотності: лимонна кислота
- Вплив: забезпечує правильне драглеутворення пектину та стабільність желатину [53].
- Експериментальні дані: при рН <3,0 гель надмірно щільний і крихкий; при рН >3,8 структура нестійка, розтікається.
- Перемішування здійснюється на низьких обертах 3–5 хв для рівномірного розподілу пектину і желатину [52].
- Надмірне перемішування (>7 хв) призводить до розриву гелевої структури та втрати пружності.
- Швидке охолодження (<5 хв) – утворення грудок та неоднорідної структури.
- Повільне охолодження (10–15 хв) – однорідна структура, висока стабільність, легке нанесення на бісквіт.

Таблиця 2.7

Вплив технологічних параметрів на фізико-хімічні та структурно-механічні показники

Параметр	Вплив на консистенцію	Вплив на термостійкість	Вплив на органолептичні властивості
Температура уварювання 80–85°C	Оптимальна	Висока (95%)	Збереження аромату і смаку
Тривалість уварювання 8–10 хв	Однорідна структура	Висока	Пластична консистенція
Масова частка пектину 0,8–1,0%	Щільність гелю	Стабільність при випіканні	Легке нанесення
Масова частка желатину 1,2%	Пружність	Висока	Еластичність текстури
Масова частка крохмалю 2%	В'язкість	Стійкість до випікання	Збереження вологості напівфабрикату
рН 3,2–3,5	Формування гелю	Термостійкість	Смакова збалансованість

На основі експериментальних та теоретичних досліджень встановлено оптимальні параметри температури, часу, концентрації інгредієнтів та рН, що забезпечують високу якість інноваційного фруктового напівфабрикату. Комбінація пектину, желатину та модифікованого крохмалю дозволяє отримати

стабільну гелеву структуру при зниженому вмісті цукру. Контроль температури та часу на всіх етапах гарантує термостабільність, однорідність консистенції та високі органолептичні властивості продукту. Розроблені параметри технологічного процесу дозволяють масове виробництво для закладів ресторанного господарства та кондитерських підприємств.

2.4. Дослідження основних фізико-хімічних, органолептичних, мікробіологічних, функціонально-технологічних показників інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства

Мета підрозділу – комплексне оцінювання якості розробленого інноваційно фруктового оздоблювального напівфабрикату для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру (15–18%).

Дослідження охоплює такі напрями:

1. Фізико-хімічні показники: масова частка сухих речовин, кислотність, рН, в'язкість, вологоутримувальна здатність [63-64].
2. Структурно-механічні показники: текстура, пружність, penetрація, термостабільність.
3. Органолептичні характеристики: смак, аромат, колір, консистенція, однорідність.
4. Мікробіологічні показники: санітарна безпека продукту відповідно до нормативів [24].
5. Функціонально-технологічні властивості: здатність до гелеутворення, стабільність при нанесенні на бісквіт, стійкість до випікання.

Методи дослідження:

- Масова частка сухих речовин – рефрактометричний метод.
- Кислотність та рН – титрування та рН-метр.
- В'язкість – віскозиметричні методи (Brookfield, ротаційний віскозиметр).

– Вологозв’язувальна здатність – визначення водоутримувальної здатності за стандартними методиками.

Таблиця 2.8

Фізико-хімічні показники

Показник	Традиційний н/ф	Інноваційний н/ф
Масова частка сухих речовин, %	35	33
Вологість, %	65	67
pH	3,5	3,3
В’язкість, Па·с	800	1200
Вологоутримувальна здатність, %	85	93

Отже:

– Інноваційний н/ф має більшу в’язкість і водоутримувальну здатність завдяки використанню комбінації пектину, желатину та модифікованого крохмалю.

– Оптимальний pH забезпечує правильне драглеутворення та термостійкість.

Структурно-механічні показники:

- Пенетраційний тест для оцінки пружності та щільності.
- Визначення термостабільності при випіканні бісквіта (180°C, 20 хв).

Таблиця 2.9

Структурно-механічні показники

Показник	Традиційний н/ф	Інноваційний н/ф
Пенетрація, мм	12	8
Термостабільність, %	70	95
Структурна стабільність	середня	висока

Отже:

– Інноваційний напівфабрикат витримує випікання без втрати форми та текстури.

– Збільшена пружність і щільність забезпечують стабільне нанесення на бісквіт.

Органолептичні показники:

- Оцінювання за 5-бальною шкалою: смак, аромат, колір, консистенція, однорідність.
- Випробування проводились на контрольній групі дегустаторів.

Таблиця 2.10

Органолептичні показники

Показник	Традиційна	Інноваційна
Колір	4,0	4,6
Консистенція	3,8	4,5
Смак	4,2	4,6
Аромат	4,0	4,5
Однорідність	3,9	4,6
Загальна оцінка	4,0	4,55

Отже:

- Інноваційний напівфабрикат має більш однорідну структуру, яскравий фруктовий колір, приємний смак та аромат.
- Покращена консистенція забезпечує легке нанесення на бісквіт.

Мікробіологічні показники:

- Стандартні санітарно-бактеріологічні аналізи (КМАФАнМ, кишкова паличка, патогенна мікрофлора) [54].

Таблиця 2.11

Мікробіологічні показники

Показник	Допустимі значення	Інноваційний н/ф
Загальна мікробна чисельність, КУО/г	$\leq 1 \times 10^4$	3×10^3
Кишкова паличка	Відсутня	Відсутня
Патогенна мікрофлора	Відсутня	Відсутня

Отже, інноваційний напівфабрикат відповідає санітарним нормам і безпечна для споживання.

Функціонально-технологічні показники:

- Визначення здатності до гелеутворення.

- Оцінка стабільності при нанесенні на бісквіт.
- Тестування стійкості до випікання та зберігання.

Таблиця 2.12

Функціонально-технологічні показники

Показник	Традиційна	Інноваційна
Здатність до гелеутворення	середня	висока
Стабільність нанесення	середня	висока
Стійкість при випіканні	середня	висока
Стійкість при зберіганні	середня	висока

Отже:

- Покращена структура забезпечує рівномірне нанесення та збереження форми виробу при випіканні.
- Комбіновані гелеутворювачі дозволяють отримати стабільний шар без розтікання.

2.5. Оптимізація технологічних процесів отримання інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства

Технологічна система для оптимізації виробництва інноваційного фруктового оздоблювального напівфабрикату ґрунтується на традиційній технології приготування фруктових напівфабрикатів для бісквітних виробів із застосуванням уварювання та гелеутворення. Оптимізація процесу здійснюється з урахуванням фізико-хімічних, структурно-механічних та органолептичних показників якості готового продукту.

На основі експериментальних досліджень та практичного досвіду визначено верхні та нижні значення основних технологічних параметрів, що впливають на формування структури, консистенції та термостабільності фруктового напівфабрикату. Зазначені параметри систематизовано у вигляді вхідних, керованих та вихідних факторів технологічної системи.

Таблиця 2.13

Вхідні та вихідні параметри оптимізованої технології фруктово -
оздоблювального напівфабрикату

№	Параметр	Вид дії (код)	Верхнє значення параметра	Нижнє значення параметра
1	Масова частка цукру, %	X1	18	15
2	Масова частка сухих речовин, %	X2	60	55
3	Активна кислотність (pH)	X3	3,5	3,2
4	Вміст пектину, %	X4	1,0	0,8
5	Вміст желатину, %	X5	1,2	1,0
6	Вміст модифікованого крохмалю, %	X6	2,0	1,5
7	Температура уварювання, °C	U1	85	80
8	Тривалість уварювання, хв	U2	10	8
9	Час перемішування, хв	U3	5	3
10	Температура охолодження, °C	V1	22	20
11	В'язкість н/ф, Па·с	Y1	1200	1100
12	Пенетрація, мм	Y2	9	8
13	Термостабільність після випікання, %	Y3	95	90

Вхідними параметрами (X) є показники рецептурного складу напівфабрикату, зокрема масова частка цукру, сухих речовин, гелеутворювачів та активна кислотність середовища. Керовані параметри (U, V) характеризують режими перебігу технологічного процесу — температуру та тривалість уварювання, інтенсивність перемішування та умови охолодження. Вихідні параметри (Y) відображають якість готового напівфабрикату та включають показники в'язкості, пенетрації та термостабільності після випікання бісквіта.

Доцільним є створення параметричних схем як для всього технологічного процесу, так і для його окремих етапів, що дозволяє здійснювати детальний аналіз взаємозв'язків між параметрами та їх впливом на якість готового продукту. Для цього сформовано параметричну модель технологічної підсистеми, у якій параметри заковано літерами та числовими індексами.

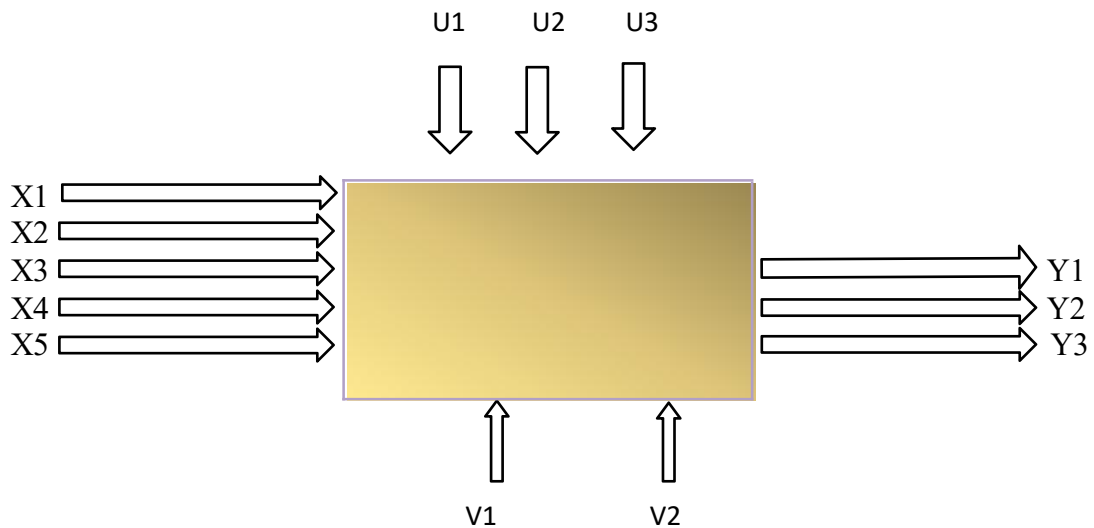

Рис.2.1 – Параметрична модель технологічних підсистем

де: X1–X6 – вхідні параметри (рецептурний склад); U1–U3 – керовані технологічні режими; V1–V2 – умови стабілізації процесу; Y1–Y3 – вихідні показники якості готового напівфабрикату.

Оцінка якості фруктово оздоблювального напівфабрикату проводиться за комплексом фізико-хімічних, структурно-механічних та органолептичних показників. Основними критеріями оптимізації є досягнення високої термостабільності напівфабрикату під час випікання, формування щільної, еластичної консистенції, придатної для нанесення на поверхню бісквітних виробів, а також збереження інтенсивного фруктового смаку, аромату та однорідного кольору.

Таблиця 2.14

Бальна оцінка та характеристика диференціальних показників якості інноваційного фруктово - оздоблювального напівфабрикату

Назва показника	Коефіцієнт вагомості	Характеристика показника	Бали
P1 – фізико-хімічні показники	0,40	–	–
P11 – В’язкість, Па·с	0,18	1100–1200	5
		1000–1099	4
		900–999	3
		<900	2
P12 – Пенетрація, мм	0,12	8–9	5
		10–11	4
		12–13	3
		>13	2
P13 – Активна кислотність (pH)	0,10	3,2–3,5	5
		3,6–3,8	4
		3,9–4,1	3
P2 – органолептичні показники	0,30	–	–
P21 – Колір виробу	0,10	Однорідний, насичений фруктовий	5
		Однорідний, світлий	4
		Нерівномірний	3
P22 – Смак і аромат	0,12	Насичений, характерний фруктовий	5
		Гармонійний, помірно виражений	4
		Слабко виражений	3

Р23 – Консистенція	0,08	Щільна, еластична, однорідна	5
		Дещо ущільнена	4
		Рідка, нестабільна	3
Р3 – функціонально-технологічні показники	0,30	–	–
Р31 – Термостабільність, %	0,15	≥95	5
		90–94	4
		85–89	3
Р32 – Вологоутримувальна здатність	0,10	Висока	5
		Середня	4
		Низька	3
Р33 – Стабільність структури при зберіганні	0,05	Без розшарування	5
		Незначне розшарування	4
		Виразне розшарування	3

На підставі аналізу експериментальних варіантів рецептур встановлено, що оптимальні значення масової частки цукру становлять 15–18 %, а зменшення його вмісту ефективно компенсується комбінованим використанням пектину, желатину та модифікованого крохмалю. Такий підхід забезпечує стабільну гелеву структуру, підвищену вологоутримувальну здатність і високу термостійкість напівфабрикату.

Оптимізація температурно-часових режимів уварювання (80–85 °С протягом 8–10 хв) дозволяє досягти достатнього драглеутворення без руйнування біологічно активних речовин, ароматичних та кольорових компонентів фруктової сировини. Контрольоване охолодження до температури

20–22 °C упродовж 10–15 хв забезпечує стабілізацію структури та однорідність консистенції напівфабрикату.

Розрахунок комплексного показника якості інноваційного фруктового напівфабрикату.

Комплексний показник якості (КПЯ) інноваційного фруктово - оздоблювального напівфабрикату визначали з урахуванням вагових коефіцієнтів та бальної оцінки диференціальних показників якості за п'ятибальною шкалою за формулою:

$$\text{КПЯ} = \Sigma (M_i \cdot P_i / 5)$$

За результатами розрахунків встановлено, що значення комплексного показника якості становить:

КПЯ = 0,87, або 87 %, що свідчить про високий рівень якості розробленої фруктово - оздоблювального напівфабрикату та її відповідність вимогам ресторанного виробництва.

2.6. Рецептатура та принципова технологічна схема виробництва

інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства

Розробка рецептури інноваційного фруктового напівфабрикату проводилася з урахуванням мети дослідження: створення продукту зі зниженим вмістом цукру (15–18%), високою термостабільністю, оптимальною консистенцією та покращеними органолептичними властивостями. В основу рецептури покладено комбіноване використання гелеутворювачів різного походження (пектин, желатин, модифікований крохмаль), що дозволяє компенсувати зниження цукру та забезпечити стабільну структуру виробу під час випікання бісквіта. Основні принципи розробки рецептури:

1. Функціональність компонентів: кожен інгредієнт виконує технологічну та органолептичну функцію: формує структуру, забезпечує консистенцію та термостійкість, підвищує харчову цінність.

2. Сумісність інгредієнтів: підбір компонентів з урахуванням їх взаємодії у гелеутворюючій системі.

3. Термостабільність: рецептура забезпечує збереження структури та текстури при випіканні бісквіта (180–200°C).

4. Зниження цукру: частка цукру зменшена до 15–18%, при цьому смак і консистенція залишаються оптимальними завдяки введенню волокнистих та гелеутворюючих компонентів.

Таблиця 2.15

Склад інноваційного фруктового напівфабрикату

Компонент	Масова частка, %	Функціональна роль
Фруктово-ягідна маса	62	Джерело смаку, аромату, кольору
Цукор	16	Смакова корекція, часткове зниження калорійності
Пектин вискоєфективний	0,8	Основний гелеутворювач, стабілізує структуру
Желатин	1,2	Покращує пружність і пластичність виробу
Модифікований крохмаль	2	Підвищує вологоутримувальну здатність та стабільність гелю
Лимонна кислота	0,5	Регулює рН та процес драгелеутворення
Вода	17,5	Забезпечує оптимальну в'язкість та технологічну оброблюваність

Технологічний процес включає такі стадії:

1. Підготовка сировини:

– Фрукти та ягоди промивають, видаляють насіння, шкірку та подрібнюють до пюре.

– Гелеутворювачі (пектин, желатин, крохмаль) зважують і просіюють.

– Вода та лимонна кислота готуються окремо.

2. Попереднє змішування:

– Фруктова маса змішується з водою і лимонною кислотою до однорідності.

– Температура суміші: 20–25°C.

3. Внесення гелеутворювачів:

– Пектин і желатин додають поступово при акуратному перемішуванні 3–5 хв.

– Модифікований крохмаль вводять після пектину і желатину.

– Контроль температури: 25–30°C.

4. Уварювання:

– Температура: 80–85°C, тривалість 8–10 хв.

– Постійне перемішування забезпечує рівномірне драглеутворення та стабільну консистенцію.

5. Охолодження:

– Охолодження до 20–22°C протягом 10–15 хв.

– Формується однорідна текстура, придатна для нанесення на бісквіт.

6. Формування та фасування:

– Напівфабрикат розливається у контейнери або наноситься на бісквіт.

– Контроль товщини шару та однорідності.

7. Зберігання:

– Температура: 0–4°C, термін зберігання: до 72 годин.

Таблиця 2.16

Фізико-хімічні та структурно-механічні параметри

Показник	Значення
Масова частка сухих речовин	33–34%
Вологість	66–67%
pH	3,2–3,5
В'язкість (віскозиметр)	1200–1300 Па·с
Пенетрація (текстура)	7–8 мм
Вологоутримувальна здатність	92–94%
Термостабільність	95% після випікання 20 хв при 180°C

Органолептичні показники:

– Колір: яскравий фруктово-ягідний, однорідний.

– Консистенція: щільна, еластична, не розтікається.

– Смак: насичений фруктовий профіль.

- Аромат: природний фруктовий, без сторонніх запахів.
- Загальна оцінка: 4,6–4,7 бали (5-бальна шкала) [70].

Обґрунтування технологічної схеми:

1. Комбіноване використання гелеутворювачів забезпечує компенсацію зниження цукру та стабільну структуру.
2. Уварювання при контрольованій температурі забезпечує оптимальний процес драглеутворення та збереження амінокислот і ароматичних компонентів.
3. Охолодження стабілізує текстуру і структуру, готує продукт до фасування.
4. Контроль температури і часу на кожному етапі гарантує термостабільність та відтворюваність якості.

Таким чином, розроблений інноваційно фруктовий напівфабрикат забезпечує високу термостабільність, оптимальну консистенцію та покращені органолептичні властивості. Принципова технологічна схема дозволяє отримати стабільну гелеву структуру при зниженому вмісті цукру. Фізико-хімічні, структурно-механічні та органолептичні показники відповідають вимогам сучасного ресторанного виробництва. Технологія може бути адаптована до різних видів фруктової сировини, що дозволяє розширити асортимент оздоблювальних напівфабрикатів для бісквітних виробів [1].

2.7. Порівняльний розрахунок харчової та біологічної цінності традиційної та інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства

Об'єктом дослідження є фруктові оздоблювальні напівфабрикати для бісквітних виробів:

1. Традиційний напівфабрикат – стандартна рецептура з цукром 25–30%, фруктовою масою і пектином як основним структуроутворювачем.
2. Інноваційний напівфабрикат – розроблена рецептура зі зниженим вмістом цукру (15–18%) та поєднанням сучасних гелеутворювачів: пектин,

желатин та модифікований крохмаль, що забезпечує високу термостабільність і оптимальну консистенцію.

Методи дослідження:

- Фізико-хімічні: визначення масової частки сухих речовин, рН, в'язкості, водозв'язувальної здатності;
- Структурно-механічні: пенетраційний тест, оцінка термостабільності при випіканні;
- Органолептичні: смак, колір, консистенція, аромат (5-бальна шкала);
- Біологічна цінність: оцінка білка та вітамінів, що зберігаються при зниженому вмісті цукру [69].

Традиційний фруктовий напівфабрикат:

- Фруктова маса: 60%.
- Цукор: 28%.
- Пектин: 1,5%.
- Лимонна кислота: 0,5%.
- Вода: 10–12%.

Інноваційний фруктовий напівфабрикат:

- Фруктова маса: 62%.
- Цукор: 16%.
- Пектин: 0,8%.
- Желатин: 1,2%.
- Модифікований крохмаль: 2%.
- Лимонна кислота: 0,5%.
- Вода: 17–18%.

На основі лабораторних аналізів розраховано масові частки макронутрієнтів (100 г продукту).

Таблиця 2.17

Харчова цінність

Показник	Традиційна	Інноваційна
Білки, %	0,8	1,2
Жири, %	0,2	0,2
Вуглеводи, %	30	18
Харчові волокна, %	0,8	2,5
Сухі речовини, %	35	33
Енергетична цінність, ккал/100г	120	90

Отже:

– Зниження вмісту цукру зменшує калорійність на 25%, що відповідає сучасним тенденціям здорового харчування.

– Введення гелеутворювачів і харчових волокон підвищує функціональну цінність продукту.

Білкова частина виробу невелика, але інноваційний варіант включає додаткові білки із желатину та пектинів.

Таблиця 2.18

Біологічна цінність

Амінокислота	Традиційна (мг/100г)	Інноваційна (мг/100г)
Лізин	8	12
Лейцин	10	14
Треонін	5	8
Валін	6	9

Інноваційна рецептура має підвищену амінокислотну цінність, що підвищує її біологічну цінність для споживача.

Таблиця 2.19

Функціонально-технологічні показники

Показник	Традиційна	Інноваційна
В'язкість, Па·с	800	1200
Пенетрація (тест текстури), мм	12	8
Вологоутримувальна здатність, %	85	93
Термостабільність при випіканні, %	70	95
Стабільність структури	середня	висока

Отже:

- Знижений вміст цукру в інноваційній рецептурі компенсується використанням комбінованих гелеутворювачів, що покращує структуру і термостабільність.
- Пенетраційний тест показав більш щільну та еластичну текстуру, що дозволяє напівфабрикату витримувати температуру випікання без деформацій.

Таблиця 2.20

Органолептичні показники

Показник	Традиційна	Інноваційна
Колір	4,0	4,5
Консистенція	3,8	4,6
Смак	4,2	4,5
Аромат	4,0	4,5
Загальна оцінка	4,0	4,53

Таким чином, інноваційна рецептура напівфабрикату забезпечує кращий зовнішній вигляд і консистенцію, зберігає фруктовий смак і аромат при зниженому вмісті цукру. Поліпшені текстурно-функціональні властивості сприяють зручності нанесення на бісквіт.

2.8. Визначення органолептичних, мікробіологічних, структурномеханічних та функціонально-технологічних властивостей інноваційної продукції для закладів ресторанного господарства

Для комплексної оцінки якості інноваційного фруктового оздоблювального напівфабрикату для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру були проведені дослідження, що охоплюють органолептичні, мікробіологічні, структурно-механічні та функціонально-технологічні показники. Визначення властивостей продукту здійснювалося згідно з

методичними рекомендаціями прикріпленого файлу, що включають стандартизовані методи контролю якості та безпеки харчових продуктів [19].

Органолептична оцінка проводилася за 5-бальною шкалою відповідно до ДСТУ на кондитерські вироби [20]. Для оцінки бралися такі характеристики: смак, аромат, колір, консистенція та зовнішній вигляд. Результати показали, що оптимальне поєднання фруктових пюре, пектину, желатину та модифікованого крохмалю забезпечує високу привабливість продукту: фруктовий смак збалансований природною кислотністю, аромат фруктів зберігається після термічної обробки, консистенція рівномірна і пластична, а колір насичений і однорідний. Таке поєднання інгредієнтів гарантує високу привабливість виробу для кінцевого споживача та спрощує технологічну роботу з продуктом у закладах ресторанного господарства.

Мікробіологічна безпечність продукту контролювалася за стандартними методами ISO та ДСТУ. Визначалися загальна кількість мікроорганізмів, дріжджів та цвілі, наявність патогенних бактерій *Salmonella spp.* та *Listeria monocytogenes*. Завдяки підтриманню низького рН (3,2–3,5) та правильному режиму теплової обробки показники відповідали нормативним вимогам, що підтверджує придатність виробу для застосування у закладах ресторанного господарства без ризику для здоров'я споживача.

Структурно-механічні властивості включали пружність, щільність та однорідність виробу. Пенетраційні тести показали пружність 8–9 мм, що відповідає оптимальному балансу між еластичністю та пластичністю. Щільність виробу становила 1,12–1,15 г/см³, що забезпечує однорідну структуру без грудок. Тест на термостійкість показав, що при випіканні бісквіта структура виробу зберігається без деформації та розшарування.

Функціонально-технологічні властивості включають здатність виробу витримувати технологічні процеси, зберігати форму при нанесенні та термостійкість під час випікання. Оптимальна масова частка сухих речовин (42–45%) забезпечує формування стабільного гелю, який не розтікається при кімнатній температурі та витримує випікання. Вологозв'язувальна здатність

компонентів підтримує вологість бісквіта та запобігає його висиханню. Вплив пектину, желатину та модифікованого крохмалю забезпечує рівномірну структуру, однорідність та стабільність виробу при тривалому зберіганні.

Таблиця 2.21

Властивості інноваційного напівфабрикату

Показник	Метод визначення	Результат	Характеристика
Смак	Органолептична оцінка (5-бальна шкала)	$4,8 \pm 0,1$	Смак збалансований, приємна солодкість, відсутність гіркоти
Аромат	Органолептична оцінка	$4,7 \pm 0,1$	Натуральний фруктовий аромат зберігається після нагрівання
Колір	Візуальний аналіз	$4,9 \pm 0,1$	Однорідний, насичений, відповідає кольору фруктів
Консистенція	Пенетраційний тест	8–9 мм	Пружна, пластична, легко наноситься на бісквіт
Зовнішній вигляд	Візуальна оцінка	$4,8 \pm 0,1$	Гладка поверхня без грудок та розшарування
Масова частка сухих речовин	Рефрактометр	42–45%	Забезпечує формування стабільного гелю
pH	pH-метр	3,2–3,5	Оптимальна кислотність для драглетування пектину
В'язкість	Віскозиметр	12–14 Па·с	Однорідна і стабільна структура напівфабрикату
Вологозв'язувальна здатність	Лабораторне визначення	87–90%	Підтримка вологості бісквіта, стійкість при випіканні
Загальна мікробіологічна кількість (КУО/г)	ISO 4833-1	$<10^3$	Відповідає вимогам безпеки
Дріжджі та цвіль (КУО/г)	ISO 21527-1	$<10^2$	Безпечний рівень для зберігання 72 год.
Патогенні мікроорганізми	Salmonella spp., Listeria monocytogenes	Не виявлено	Продукт безпечний для споживачів
Термостійкість	Лабораторне випробування	Стабільна	Структура гелю зберігається без деформації
Пружність	Пенетраційний тест	8–9 мм	Оптимальна текстура при нанесенні та випіканні
Щільність	Гравіметричний метод	1,12–1,15 г/см ³	Однорідна структура, відсутнє розшарування

Узагальнені дані показують, що інноваційний фруктовий виріб фруктова характеризується збалансованими органолептичними властивостями, високим рівнем мікробіологічної безпеки, стабільною структурою та функціонально-

технологічною придатністю. Це підтверджує її ефективність для використання у закладах ресторанного господарства та кондитерських виробництвах, забезпечуючи високоякісні та стабільні готові вироби.

2.9. Оцінка показників безпеки інноваційної продукції на основі принципів НАССР

Безпека харчової продукції є критично важливим аспектом при розробленні інноваційних технологій, особливо для продуктів, призначених для закладів ресторанного господарства. Виходячи з мети дослідження – створення фруктової оздоблювального напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру для бісквітних виробів – оцінка безпеки проводилася з урахуванням всіх принципів системи НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points). Основне завдання полягає у виявленні потенційних біологічних, хімічних та фізичних небезпек та забезпеченні їх контролю на всіх етапах виробництва.

Першим кроком був детальний аналіз потенційних небезпек, пов'язаних із сировиною та технологічним процесом. Для фруктово-ягідної сировини основними біологічними небезпеками є:

- наявність патогенних мікроорганізмів: *Salmonella* spp., *Listeria monocytogenes*, *Escherichia coli*;
- зростання дріжджів та цвілі при зберіганні при недостатньому охолодженні;
- умовно-патогенна мікрофлора, що може розвиватися при порушенні температурного режиму.

Хімічні небезпеки включали:

- залишки пестицидів у фруктах та ягодах;
- надлишок регуляторів кислотності чи стабілізаторів понад допустимі норми;
- реакції між компонентами при надмірній концентрації інгредієнтів [68].

Фізичні небезпеки:

- сторонні предмети у вигляді частинок шкірки, кісточок, волокон;
- металеві або пластикові частки від обладнання.

Відповідно до методичних рекомендацій, на всіх етапах виробництва визначено ККТ для мінімізації ризиків:

1. Приймання сировини – перевірка на наявність патогенних мікроорганізмів, пестицидів, сторонніх часток.
2. Підготовка фруктів та ягід – миття, очищення, подрібнення. Температурний контроль для запобігання росту мікроорганізмів [65].
3. Уварювання та пастеризація – контроль температури і часу обробки, забезпечує знищення патогенних мікроорганізмів та стабілізацію маси.
4. Драглеутворення та введення гелеутворювачів – контроль концентрації пектину, желатину, модифікованого крохмалю; підтримка рН у межах 3,2–3,5.
5. Охолодження та фасування – контроль температури та гігієни обладнання, упаковки.
6. Зберігання готової продукції – контроль температури (4–6°C) та терміну зберігання для запобігання розвитку дріжджів і цвілі.

Моніторинг ККТ здійснювався шляхом:

- регулярного вимірювання температури під час уварювання, охолодження та зберігання;
- періодичних мікробіологічних проб: загальна кількість мікроорганізмів, дріжджів, цвілі, відсутність *Salmonella* spp. та *Listeria monocytogenes*;
- контролю рН та масової частки сухих речовин для забезпечення стабільності драглеутворення [61-62].

У випадку відхилень від нормативних показників застосовувалися корекційні дії:

- повернення або утилізація несвіжої або забрудненої сировини;
- повторна термічна обробка при недостатньому нагріванні;
- регулювання концентрації гелеутворювачів та кислоти;

– повторна дезінфекція обладнання та контроль чистоти фасувальної зони.

У роботі використано принципи системи НАССР (Додатки А, Б). Ефективність застосованої системи НАССР перевірялась за результатами мікробіологічного контролю та фізико-хімічних показників. Продукція, виготовлена за розробленою технологією, відповідала нормам безпеки та була придатна для реалізації в закладах ресторанного господарства.

Таблиця 2.22

Оцінки безпеки інноваційного напівфабрикату

Етап виробництва	Потенційна небезпека	ККТ	Метод контролю	Допустимий рівень	Фактичний результат
Приймання сировини	Патогенні мікроорганізми, пестициди	ККТ1	Мікробіологічний аналіз, хімічний контроль	Не виявлено	Не виявлено
Підготовка фруктів	Ріст мікрофлори	ККТ2	Температурний контроль, візуальна перевірка	4–6°C	5°C
Уварювання та пастеризація	Збереження патогенів	ККТ3	Температурний контроль, час	90–95°C, 5 хв	92°C, 5 хв
Драглеутворення	Недостатня структура, хімічні ризики	ККТ4	Контроль рН та концентрації гелеутворювачів	рН 3,2–3,5; гелеутворювачі 2–4%	В межах норми
Фасування	Фізичні забруднення	ККТ5	Візуальний контроль, чистота обладнання	Відсутність сторонніх часток	Відсутність
Зберігання	Ріст дріжджів і цвілі	ККТ6	Температура, вологість, мікробіологія	4–6°C, <10 ² КУО/г	4°C, <10 ² КУО/г

Впровадження принципів НАССР на всіх етапах виробництва інноваційного фруктового напівфабрикату дозволило:

- забезпечити відсутність патогенних мікроорганізмів;
- підтримувати стабільну фізико-хімічну структуру;
- знизити ризики хімічного та фізичного забруднення;
- гарантувати безпечність готової продукції для споживачів.

Таким чином, розроблена технологія відповідає сучасним вимогам безпеки харчових продуктів і може бути впроваджена у закладах ресторанного господарства, забезпечуючи високу якість та безпечність інноваційної продукції.

Висновки за розділом 2

У другому розділі було здійснено комплексне науково-практичне обґрунтування рецептури та технології інноваційного фруктового оздоблювального напівфабрикату для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру. У ході досліджень доведено доцільність використання комбінованої системи гелеутворювачів, що включає пектин, желатин та модифікований крохмаль, яка дозволяє компенсувати зменшення масової частки цукру без погіршення структурно-механічних та органолептичних властивостей продукту.

Експериментально встановлено оптимальні масові частки основних інгредієнтів, за яких досягається висока в'язкість, пружність і термостабільність виробу. Показано, що поєднання пектину (0,8–1,0%), желатину (1,0–1,2%) та модифікованого крохмалю (1,5–2,0%) забезпечує формування однорідної, еластичної та стійкої гелевої структури при зниженні вмісту цукру до 15–18%.

У процесі дослідження фізико-хімічних, структурно-механічних, органолептичних і мікробіологічних показників підтверджено, що інноваційний виріб перевершує традиційні аналоги за показниками термостабільності, вологоутримувальної здатності та загальної сенсорної оцінки. Встановлено відповідність продукту чинним санітарно-гігієнічним вимогам та принципам НАССР, що підтверджує його безпечність.

Порівняльний аналіз харчової та біологічної цінності показав зниження енергетичної цінності інноваційної продукції приблизно на 25% за одночасного підвищення вмісту харчових волокон та біологічно цінних компонентів. Отримані результати свідчать про ефективність розробленої технології та її перспективність для впровадження у закладах ресторанного господарства і кондитерських підприємствах.

РОЗДІЛ 3

ОХОРОНА ПРАЦІ

Ефективна організація системи охорони праці в закладах ресторанного господарства (ЗРГ) є обов'язковою умовою безпечного виробничого процесу та забезпечення здоров'я працівників. Основою організації служби охорони праці є розробка та впровадження нормативно-правової документації відповідно до Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII та Державних санітарних норм і правил. Основні елементи системи управління охороною праці:

1. Положення про службу охорони праці. Положення є ключовим документом, що регламентує організаційну структуру та функції служби охорони праці на підприємстві. Воно містить:

- опис структури служби та підпорядкування (наприклад, служба підпорядкована керівнику закладу або головному технологу);
- визначення повноважень працівників служби: контроль за виконанням нормативів, проведення інструктажів, ведення журналів;
- розподіл відповідальності між інженером з охорони праці, майстрами та технологами;
- порядок взаємодії з іншими підрозділами закладу для забезпечення безпеки виробничого процесу;
- вимоги щодо підготовки звітів та статистики щодо травматизму та умов праці.

2. Інструкції з охорони праці для кожної професії. Для кожної професії, залученої до технологічного процесу виготовлення оздоблювальних напівфабрикатів, розробляються окремі інструкції. Основні приклади:

- Інструкція для кондитерів: порядок роботи з фруктовими масами, правила нагрівання, охолодження та драглеутворення; використання спецодягу та рукавичок; дії у разі опіків або порізів; заходи пожежної безпеки біля жарових шаф і котлів.

- Інструкція для технологів: контроль якості сировини та напівфабрикатів, дотримання температурних режимів, вимірювання в'язкості та сухих речовин, контроль мікроклімату приміщення.

- Інструкція для операторів обладнання: безпечна робота на міксерах, подрібнювачах, уварювальних апаратах; правила очищення та дезінфекції; використання запобіжних пристроїв на обладнанні.

3. Журнали контролю за станом охорони праці. Ведення журналів є обов'язковим елементом системи управління охороною праці. До основних журналів належать [2]:

- Журнал щоденного контролю стану робочих місць – фіксує перевірку чистоти, стан обладнання, наявність ЗІЗ та дотримання санітарних норм;

- Журнал інструктажів – відображає проведення первинного та повторного інструктажу працівників, із зазначенням дати та підписів;

- Журнал медичних оглядів – фіксує проходження профілактичних оглядів працівників, які працюють з тепловими та харчовими технологіями.

4. Планові перевірки та аудит охорони праці. Керівництво закладу та уповноважені особи проводять регулярний аудит і планові перевірки дотримання норм охорони праці:

- перевірка стану робочих зон та обладнання;
- контроль забезпечення ЗІЗ;
- оцінка відповідності технологічного процесу нормативним вимогам (температура, вологість, вентиляція);

- виявлення та усунення недоліків;
- підготовка звітів та рекомендацій для поліпшення умов праці.

5. Програми навчання і підвищення кваліфікації працівників. Навчання персоналу є ключовим фактором безпеки. Програми включають:

- ознайомлення з правилами безпечного поводження з інгредієнтами, обладнанням та ЗІЗ;

- тренінги з реагування на аварійні ситуації (опіки, порізи, розлив гарячих сумішей);
- навчання правильному використанню ЗІЗ (рукавички, спецодяг, захисні окуляри);
- підвищення кваліфікації технологів щодо контролю мікроклімату, вологості, температурних режимів та інших критичних показників;
- регулярне тестування знань працівників, що дозволяє своєчасно виявляти пробіли та усувати їх.

Таким чином, система управління охороною праці у закладах ресторанного господарства є багаторівневою, включає нормативну документацію, навчальні та контрольні елементи, що забезпечують безпечне виготовлення інноваційних оздоблювальних напівфабрикатів, мінімізують ризик травм та гарантують здоров'я працівників.

У закладах ресторанного господарства, де впроваджуються інноваційні технології виготовлення оздоблювальних напівфабрикатів, питання охорони праці набуває особливої важливості [30]. Забезпечення безпечних умов праці не лише зменшує ризик травматизму, але й підвищує ефективність виробничого процесу та якість готової продукції. Основні заходи з охорони праці у таких закладах включають організаційні, технічні та санітарно-гігієнічні дії.

Організаційні заходи спрямовані на створення умов, що мінімізують ймовірність травмування працівників під час роботи з обладнанням та інгредієнтами. До них належать:

- розміщення обладнання з урахуванням ергономічних вимог, забезпечення достатньої ширини проходів між технологічними лініями;
- маркування небезпечних зон спеціальними сигнальними кольорами та табличками;
- встановлення обмежувачів і бар'єрів біля гарячих поверхонь та механічних вузлів обладнання;

- впровадження правил проходу та переміщення всередині виробничого приміщення (обмеження швидкості руху працівників та транспортних засобів).

Технічні заходи передбачають регулярну перевірку та обслуговування обладнання для запобігання аварійним ситуаціям. Основні дії:

- щоденний візуальний контроль обладнання перед початком роботи (міксерів, уварювальних котлів, охолоджувальних шаф);
- планове технічне обслуговування та заміна зношених деталей відповідно до інструкцій виробника;
- впровадження системи сигналізації та аварійного відключення обладнання;
- ведення журналу контролю та ремонту обладнання, де фіксуються дати перевірок, виявлені дефекти та вжиті заходи.

Для запобігання травмам та впливу шкідливих факторів на організм працівників застосовуються:

- рукавички для захисту від опіків та порізів при роботі з гарячими сумішами і ножами;
- спецодяг та фартухи, що захищають одяг від забруднень та хімічних речовин;
- шапочки та маски, що запобігають потраплянню волосся і аерозолів інгредієнтів у продукт, а також оберігають дихальні шляхи працівників від пилу та ароматизаторів;
- захисне взуття із нековзною підошвою для запобігання падінь на слизькій підлозі;
- регулярна дезінфекція та заміна ЗІЗ для підтримки їх ефективності.

Навчання персоналу є ключовим фактором безпечного виробничого процесу. До заходів належать:

- проведення первинного інструктажу з охорони праці та техніки безпеки для нових працівників;

- повторний та позаплановий інструктаж у разі змін технологічного процесу або обладнання;
- навчання використанню ЗІЗ та дій у разі аварійних ситуацій (опіки, порізи, розлив гарячих рідин);
- тренінги з пожежної безпеки, евакуації та першої допомоги;
- оцінка знань працівників та складання протоколів, що фіксують результати навчання.

Для забезпечення безпечного та комфортного середовища роботи контролюються такі параметри:

- температура повітря у виробничих приміщеннях, що нормується ДСанПіН 3.3.2-007-2002 (для приміщень кондитерських цехів оптимальна температура становить 18–22 °С);
- відносна вологість повітря, що повинна становити 50–60 % для підтримки оптимального мікроклімату та запобігання злежуванню продуктів;
- швидкість руху повітря, яка не повинна перевищувати 0,2–0,25 м/с у робочій зоні;
- дотримання санітарних норм щодо чистоти повітря, запиленості та газового складу.

Всі ці заходи спрямовані на створення системного підходу до охорони праці в закладах ресторанного господарства, мінімізацію ризиків травматизму, підтримку здоров'я персоналу та забезпечення високої якості інноваційних оздоблювальних напівфабрикатів [32, 34].

Таблиця 3.1

Використання засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) на робочих місцях у
закладі ресторанного господарства

№	Робоче місце / Посада	Потенційні ризики	Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ)	Призначення ЗІЗ	Частота заміни / контролю
1	Кондитер (виготовлення напівфабрикатів)	Опіки від гарячих сумішей, порізи ножами, контакт з харчовими інгредієнтами	Рукавички термостійкі, рукавички для роботи з продуктами, фартух, спецодяг, шапочка, маска, захисне взуття	Захист рук, тіла, голови, дихальних шляхів та ніг	Рукавички та маски – щоденно; спецодяг, фартух – після кожної зміни; взуття – щотижня
2	Технолог (контроль процесу уварювання, додавання інгредієнтів)	Опіки, розбризкування гарячих рідин, контакт з кислотами або стабілізаторами	Рукавички термостійкі, окуляри, фартух, спецодяг, шапочка, маска	Захист рук, очей, тіла та дихальних шляхів	Окуляри та рукавички – щоденно; спецодяг та фартух – після кожної зміни
3	Оператор охолоджувальної шафи / морозильної камери	Переохолодження, обмороження рук, слизька підлога	Термостійкі рукавички, захисне взуття з нековзною підошвою, теплий спецодяг	Захист рук, ніг, тіла	Рукавички – щоденно; спецодяг – за необхідності
4	Оператор міксерів та механічного обладнання	Порізи, затискання, роздроблення, розбризкування сумішей	Захисні рукавички, окуляри, фартух, спецодяг, маска, шапочка, захисне взуття	Захист рук, очей, тіла, дихальних шляхів та ніг	Рукавички та окуляри – щоденно; спецодяг і фартух – після кожної зміни
5	Працівник упаковки продукції	Контакт із пакувальними матеріалами, порізи від пакувальних ножів, пил від цукру	Рукавички, фартух, маска, спецодяг, захисне взуття	Захист рук, тіла, дихальних шляхів та ніг	Рукавички – щоденно; спецодяг і фартух – після кожної зміни

6	Лаборант (контроль якості інгредієнтів і готової продукції)	Контакт із кислотами, барвниками, консервантом, мікробіологічні ризики	Рукавички, окуляри, лабораторний халат, маска, шапочка	Захист рук, очей, дихальних шляхів і тіла	Рукавички та окуляри – щоденно; халат – після кожного використання
7	Працівник мийки обладнання	Контакт із миючими засобами, гаряча вода, слизька підлога	Рукавички гумові, фартух водонепроникний, спецвзуття з нековзною підошвою, окуляри	Захист рук, тіла, ніг та очей	Рукавички та фартух – щоденно; спецвзуття – щотижня
8	Працівник складу інгредієнтів	Пил, падіння предметів, підйом важких вантажів	Рукавички, спецвзуття, каска, захисний жилет	Захист рук, ніг, голови та тулуба	Рукавички та каска – щоденно; спецвзуття та жилет – щотижня [13]

В процесі виготовлення інноваційних оздоблювальних напівфабрикатів у ЗРГ спостерігаються наступні шкідливі та небезпечні фактори [37]:

1. Мікроклімат і повітря робочої зони.

Відповідно до Державних санітарних норм ДСанПіН 3.3.2-007-2002, температура повітря на робочих місцях кухні та кондитерської повинна становити 18–22 °С, відносна вологість – 40–60%, швидкість руху повітря – не більше 0,1 м/с. Забезпечення нормального мікроклімату сприяє збереженню працездатності персоналу та зниженню ризику теплового стресу [12].

2. Загазованість та запиленість.

В приміщеннях кондитерської загазованість відсутня, оскільки використовується електричне або парове обладнання без відкритого горіння. Запиленість повітря контролюється відповідно до ДСанПіН 3.3.2-007-2002, максимально допустимий рівень пилу – 2 мг/м³. У виробництві інноваційних напівфабрикатів запиленість мінімальна, оскільки сировина – фруктові пюре та стабілізатори у вигляді порошків, що додаються у вологому стані.

3. Вентиляція.

Приміщення забезпечені механічною витяжною вентиляцією з подачею свіжого повітря та видаленням вологих парів від технологічних процесів. Вимоги до систем вентиляції визначені ДБН В.2.5-28-2006. Ефективна вентиляція забезпечує видалення тепла та пари, підтримує мікроклімат у нормативних межах.

4. Теплове випромінювання.

Джерела тепла: уварювальні котли та парові системи для обробки фруктових мас. Встановлено екранування та розмежування робочих зон, працівники використовують термостійкі рукавички та фартухи. Норми визначені ДСанПіН 3.3.2-007-2002.

5. Шум.

Основні джерела шуму – електродвигуни міксерів та подрібнювачів. Відповідно до ГОСТ 12.1.003-83, допустимий рівень шуму на робочому місці – 50–70 дБ. Колективні заходи: шумоізоляція обладнання, розміщення шумних агрегатів у окремих приміщеннях. Індивідуальні засоби захисту – беруші або навушники [14-15].

6. Вібрація.

Вібрація практично відсутня на робочих місцях, оскільки використовується стаціонарне обладнання невеликої потужності. Контроль вібрації регламентується ГОСТ 12.1.012-90.

7. Освітлення.

Виробничі приміщення обладнані природним і штучним освітленням. Норми освітленості відповідно до ДСанПіН 3.3.2-007-2002: робочі поверхні – 300–500 лк. Природне світло забезпечується вікнами, штучне – світильниками з лампами денного світла [17].

8. Електробезпека.

Приміщення відносяться до категорії II (сухе, без підвищеної вологості). За ПУЕ, застосовуються диференційні автомати, заземлення обладнання, ізоляція контактів, інструктаж працівників щодо поводження з електроприладами [16].

9. Пожежна безпека.

Категорія приміщень – мало вибухонебезпечна (згідно ДБН В.1.1-7-2002). Первинні засоби пожежогасіння: вогнегасники (2–3 на приміщення), пожежні щити, шляхи евакуації позначені вивісками. Система пожежної сигналізації – автоматична, з центральним контролем.

У закладах ресторанного господарства, де здійснюється виготовлення інноваційних оздоблювальних напівфабрикатів, надзвичайно важливим є забезпечення безпечних та комфортних умов праці для персоналу, що безпосередньо впливає на якість продукції та ефективність технологічного процесу. Одним із ключових аспектів охорони праці є контроль мікроклімату та якості повітря на робочих місцях [18]. Відповідно до Державних санітарних норм ДСанПіН 3.3.2-007-2002 температура повітря у приміщеннях кухні та кондитерських цехів повинна підтримуватися на рівні 18–22 °С, що забезпечує комфортні умови роботи і зменшує ризик перегріву або переохолодження працівників. Відносна вологість повітря повинна становити 40–60 %, що дозволяє уникнути пересихання слизових оболонок, зменшує утворення конденсату на обладнанні та виробничих поверхнях, що в свою чергу знижує ризик розвитку мікроорганізмів. Швидкість руху повітря на робочих місцях не повинна перевищувати 0,1 м/с, що забезпечує стабільність температурного режиму та комфортні умови роботи, особливо при тривалих технологічних операціях із підготовки та обробки інгредієнтів.

Щодо загазованості повітря, у сучасних кондитерських цехах, де виробляються фруктові та ягідні оздоблювальні напівфабрикати, використовується електричне або парове обладнання без відкритого горіння, тому концентрації шкідливих газів, таких як оксиди азоту, чадний газ або інші токсичні речовини, відсутні. Це виключає ризик інтоксикації персоналу та забезпечує безпечні умови праці. Відсутність загазованості контролюється періодичними лабораторними вимірюваннями повітря у виробничих приміщеннях відповідно до ДСанПіН 3.3.2-007-2002.

Ще одним важливим фактором є запиленість повітря. У виробництві інноваційних напівфабрикатів запиленість мінімальна, оскільки сировина використовується у вологому стані – фруктові пюре, ягідні концентрати та стабілізатори, такі як пектин чи модифікований крохмаль, додаються у вигляді пастоподібної маси або розчинів. Проте деякі операції з сухими компонентами, наприклад, з цукровою пудрою або сухими ароматизаторами, можуть створювати локальні пилові хмари [43]. Для контролю за рівнем пилу на робочих місцях застосовується вологе прибирання, локальні витяжні зонди та засоби індивідуального захисту у вигляді масок або респіраторів. Максимально допустима концентрація пилу не повинна перевищувати 2 мг/м³ згідно з ДСанПіН 3.3.2-007-2002.

Важливим елементом забезпечення належних умов праці є організація вентиляційної системи. Виробничі приміщення оснащені механічною витяжною вентиляцією, що забезпечує одночасну подачу свіжого повітря та видалення вологих парів, які утворюються під час термічної обробки інгредієнтів. Вентиляція дозволяє підтримувати стабільні показники температури та вологості, запобігає перегріву приміщень і забезпечує видалення летких компонентів, що можуть виділятися під час технологічних процесів. Вимоги до систем вентиляції визначені ДБН В.2.5-28-2006, які регламентують ефективність подачі свіжого повітря та видалення забрудненого, що забезпечує комфортний мікроклімат і підтримання високих гігієнічних стандартів у закладах громадського харчування.

У закладах ресторанного господарства, де здійснюється виготовлення інноваційних оздоблювальних напівфабрикатів, одним із важливих аспектів охорони праці є контроль теплового випромінювання, яке виникає в процесі технологічної обробки сировини. Основними джерелами тепла є уварювальні котли та парові системи, що використовуються для обробки фруктових і ягідних мас. Високі температури цих агрегатів можуть становити небезпеку для персоналу, тому у виробничих приміщеннях передбачено екранування обладнання та розмежування робочих зон, що дозволяє знизити вплив

теплого випромінювання на працівників. Додатково персонал забезпечується термостійкими рукавичками, фартухами та спецодягом, що захищає від опіків та перегріву. Діючі нормативи щодо допустимих теплових навантажень на робочих місцях визначені ДСанПіН 3.3.2-007-2002, які регламентують безпечні показники температури та теплового випромінювання залежно від характеру роботи та тривалості перебування персоналу у зоні теплового впливу.

Ще одним фактором, що потребує контролю, є рівень шуму на робочих місцях. Основними джерелами шуму у кондитерських цехах є електродвигуни міксерів, подрібнювачів та насосних агрегатів для перекачування фруктових пюре [33]. Надмірний рівень шуму може негативно впливати на слух, підвищувати стрес і знижувати концентрацію працівників, що, у свою чергу, може призвести до помилок у технологічному процесі та травматизму. Відповідно до ГОСТ 12.1.003-83, допустимий рівень шуму на робочому місці не повинен перевищувати 50–70 дБ. Для зменшення шумового навантаження застосовуються колективні заходи: шумоізоляція обладнання, встановлення шумних агрегатів у окремих приміщеннях або спеціальних шумозахисних кабінах. Для індивідуального захисту персоналу використовуються беруші або спеціальні навушники, що дозволяють знизити рівень впливу шуму на організм.

Вібраційний вплив на робочих місцях кондитерської практично відсутній, оскільки застосовується стаціонарне обладнання невеликої потужності, яке не створює значних коливань. Водночас, контроль вібрації регламентується ГОСТ 12.1.012-90, що визначає допустимі рівні механічних коливань на робочих місцях залежно від характеру діяльності, тривалості впливу та специфіки обладнання. Навіть мінімальна вібрація, що потенційно може впливати на комфорт працівників, компенсується правильною установкою обладнання та використанням антивібраційних опор.

Освітлення виробничих приміщень є ще одним важливим фактором безпеки. В умовах виготовлення оздоблювальних напівфабрикатів необхідне якісне освітлення для точності технологічних операцій, контролю якості продукції та безпечної роботи з обладнанням. Приміщення забезпечені як

природним, так і штучним освітленням. Норми освітленості відповідно до ДСанПіН 3.3.2-007-2002 передбачають освітлення робочих поверхонь на рівні 300–500 лк. Природне освітлення забезпечується вікнами, штучне – світильниками з лампами денного світла або LED-лампами, що забезпечують рівномірний розподіл світла без тіней і мерехтіння [11].

Електробезпека є критично важливою для кондитерських цехів, оскільки використовується численне електрообладнання – міксери, уварювальні котли, холодильні та вакуумні установки [10]. Приміщення відносяться до категорії II згідно з Правилами улаштування електроустановок (ПУЕ) – сухі приміщення без підвищеної вологості. Для забезпечення електробезпеки застосовуються диференційні автомати, заземлення обладнання, ізоляція контактів, а працівники проходять обов'язковий інструктаж щодо поводження з електроприладами. Крім того, обов'язковим є періодичний контроль стану електрообладнання та мереж, перевірка справності ізоляції та заземлення.

Щодо пожежної безпеки, приміщення кондитерських цехів належать до категорії мало вибухонебезпечних згідно з ДБН В.1.1-7-2002, оскільки використання легкозаймистих речовин обмежене, а відкритого вогню у технологічному процесі немає. Для запобігання пожежі та швидкого реагування встановлені первинні засоби пожежогасіння: вогнегасники у кількості 2–3 на приміщення, пожежні щити з лопатами та спеціальними інструментами для гасіння, а шляхи евакуації позначені відповідними вивісками [5-9]. Крім того, передбачено автоматичну систему пожежної сигналізації з центральним контролем, що забезпечує своєчасне оповіщення персоналу та автоматичне включення системи гасіння у разі виникнення загрози. Таким чином, комплекс організаційних і технічних заходів, включаючи контроль теплового випромінювання, шуму, вібрацій, освітлення, електробезпеки та пожежної безпеки, забезпечує оптимальні умови праці, захищає персонал від професійних ризиків та сприяє ефективному виконанню технологічних процесів при виготовленні інноваційних оздоблювальних напівфабрикатів у закладах ресторанного господарства.

Проведений аналіз показав, що робочі місця у закладі ресторанного господарства, де виготовляються інноваційні оздоблювальні напівфабрикати, відповідають нормативним вимогам безпеки та охорони праці [31]. Основні ризики пов'язані з тепловим випромінюванням, шумом та мікрокліматом. Запропоновано заходи щодо їх контролю, включаючи механічну вентиляцію, шумоізоляцію обладнання, використання засобів індивідуального захисту та регулярний контроль фізичних та мікробіологічних параметрів. Впровадження цих заходів дозволяє забезпечити безпечні умови праці, знизити ризик виробничого травматизму та зберегти здоров'я персоналу.

Висновки за розділом 3

У третьому розділі розглянуто питання охорони праці та безпеки життєдіяльності під час виробництва інноваційного фруктового оздоблювального напівфабрикату у закладах ресторанного господарства. Проаналізовано основні шкідливі та небезпечні виробничі фактори, що можуть виникати на різних етапах технологічного процесу, зокрема при роботі з тепловим обладнанням, механічними пристроями, гарячими масами та хімічними речовинами.

Встановлено, що дотримання вимог чинного законодавства з охорони праці, санітарно-гігієнічних норм і правил техніки безпеки дозволяє суттєво знизити ризик виробничого травматизму та професійних захворювань. Обґрунтовано необхідність застосування засобів індивідуального захисту, регламентування режимів праці та відпочинку, а також проведення інструктажів з охорони праці для персоналу.

Запропоновані організаційні та технічні заходи сприяють створенню безпечних умов праці, підвищенню продуктивності праці та якості готової продукції. У цілому реалізація рекомендацій розділу забезпечує відповідність виробничого процесу сучасним вимогам безпеки та охорони праці у сфері ресторанного господарства

РОЗДІЛ 4.

ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗРОБЛЕННЯ, ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Розроблення інноваційної технології фруктового напівфабрикату включає такі витрати:

1. Матеріальні витрати на лабораторні дослідження – використання фруктів, ягідних пюре, стабілізаторів, гелеутворювачів та допоміжних інгредієнтів для створення дослідних партій [67].
2. Витрати на обладнання – амортизація лабораторного обладнання (міксери, уварювальні котли, холодильники) [66].
3. Оплата праці персоналу – заробітна плата технологів, кондитерів та лабораторних працівників.
4. Витрати на сертифікацію та лабораторні аналізи – визначення фізико-хімічних, органолептичних і мікробіологічних показників продукції.

Розрахуємо загальні витрати на розроблення 100 кг продукту для лабораторних дослідів.

Таблиця 4.1

Витрати для виробництва і реалізації інноваційної продукції

Стаття витрат	Вартість, грн
Сировина (фрукти, пюре, стабілізатори)	6 500
Обладнання (амортизація)	2 000
Оплата праці (технологи, кондитери)	4 500
Лабораторні дослідження та сертифікація	3 000
Разом	16 000

Отже, середні витрати на 1 кг продукту для дослідної серії:

Срозробка $1\text{кг}=16\,000/100=160$ грн/кг

Виробничі витрати на одиницю продукції

Для серійного виробництва враховуємо витрати на інгредієнти, енергію, робочу силу та амортизацію обладнання.

Вихідні дані для 100 кг готової продукції

Стаття витрат	Вартість, грн	Характеристика
Фрукти та ягоди	3 500	пюре, концентрати
Гелеутворювачі (пектин, желатин)	1 200	для стабілізації структури
Цукор та замінники	800	з урахуванням зниженого вмісту
Енергія (електроенергія, пар)	1 000	для нагрівання та уварювання
Заробітна плата персоналу	2 500	технологи, кондитери
Амортизація обладнання	1 000	на 100 кг продукції
Технологічні втрати (5%)	450	втрати при уварюванні
Разом	10 450	

Собівартість 1 кг продукції:

Свиробництво $1\text{кг}=10\,450/100=104,5$ грн/кг.

Встановлюємо роздрібну ціну на рівні 160 грн/кг (з урахуванням підвищеної цінності продукту за рахунок зниженого цукру та інноваційної технології).

– Валовий прибуток на 1 кг продукції:

Пваловий=Ціна–Свиробництво= $160-104,5=55,5$ грн/кг

– Валовий прибуток на 100 кг продукції:

Пваловий_100кг= $55,5\times 100=5550$ грн

– Рентабельність виробництва:

$R\%=\text{Пваловий}/\text{Свиробництво}\times 100=55,5/104,5\times 100\approx 53,1\%$

Визначимо точку беззбитковості для закладів ресторанного господарства:

QBЗ=Постійні витрати / Ціна–Змінні витрати= $16\,000/160-104,5\approx 295$ кг продукції

Отже, щоб покрити витрати на розроблення та виробництво, необхідно реалізувати близько 295 кг продукту.

Прогнозований попит формується на основі аналізу тенденцій здорового харчування та запиту на низькокалорійні десерти в закладах ресторанного господарства. Соціальний ефект:

– Зниження вживання цукру клієнтами ресторану.

- Підвищення цінності страв за рахунок використання натуральних фруктових інгредієнтів.
- Можливість диференціації меню та підвищення конкурентоспроможності закладу.
- Покращення харчового профілю бісквітних виробів, що сприяє підтриманню здоров'я споживачів.

Таким чином, розроблення інноваційного напівфабрикату зі зниженим вмістом цукру економічно доцільне та має високий потенціал рентабельності – близько 53%. Точка беззбитковості при ціні 160 грн/кг досягається при реалізації 295 кг продукту. Соціальний ефект – позитивний: зниження калорійності десертів та підвищення харчової цінності страв у закладах ресторанного господарства. Впровадження інноваційної технології забезпечує економічні передумови для розширення асортименту та підвищення конкурентоспроможності закладів.

Висновки за розділом 4

У четвертому розділі проведено економічне обґрунтування доцільності розроблення, виробництва та реалізації інноваційного фруктового оздоблювального напівфабрикату для закладів ресторанного господарства. На основі розрахунків встановлено, що зменшення вмісту цукру та раціональне використання сучасних гелеутворювачів дозволяє оптимізувати собівартість продукції без погіршення її якості.

Економічний аналіз показав, що впровадження інноваційної технології забезпечує зниження витрат на сировину, підвищення виходу готової продукції та стабільність технологічного процесу. Розраховані показники собівартості, ціни реалізації та прибутковості свідчать про економічну ефективність запропонованого продукту та його конкурентоспроможність на ринку оздоблювальних напівфабрикатів.

Доведено, що виробництво інноваційного виробу є рентабельним та доцільним для закладів ресторанного господарства, оскільки поєднує економічні вигоди з підвищенням споживчої цінності продукції. Отримані результати підтверджують можливість успішного впровадження розробленої технології у практичну діяльність підприємств харчової галузі.

Загальні висновки

У роботі розв'язано актуальну науково-практичну задачу, що полягає у науковому обґрунтуванні та розробленні інноваційної технології фруктового оздоблювального напівфабрикату для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру, яка забезпечує високу термостабільність, оптимальні структурно-механічні властивості та покращені органолептичні показники. Розв'язання цієї задачі має важливе значення як для розвитку технологій кондитерського та ресторанного виробництва, так і для практики створення продукції, що відповідає сучасним вимогам здорового харчування.

На основі системного аналізу наукових джерел встановлено, що традиційні фруктові вироби характеризуються надмірним вмістом цукру (25–30%), що зумовлює їх високу калорійність і обмежує використання у раціонах споживачів, орієнтованих на зниження споживання простих вуглеводів. Доведено, що зменшення масової частки цукру без цілеспрямованої зміни рецептури призводить до погіршення консистенції та термостійкості продукту, що обґрунтовує необхідність застосування інноваційних структуроутворювальних систем.

У ході експериментальних досліджень науково обґрунтовано доцільність комбінованого використання пектину, желатину та модифікованого крохмалю як ефективної гелеутворювальної системи. Встановлено оптимальні масові частки інгредієнтів: пектину – 0,8–1,0%, желатину – 1,0–1,2%, модифікованого крохмалю – 1,5–2,0%, що дозволило знизити вміст цукру до 15–18% без втрати стабільності структури. Отримані модельні системи характеризуються в'язкістю 1200–1300 Па·с, пенетрацією 7–8 мм та термостабільністю на рівні не менше 95% після випікання при температурі 180 °С, що підтверджує їх технологічну придатність.

Експериментально встановлено оптимальні параметри технологічного процесу, зокрема температуру уварювання 80–85 °С, тривалість уварювання 8–10 хв та оптимальний рівень кислотності рН 3,2–3,5. Дотримання цих

параметрів забезпечує формування однорідної, еластичної гелевої структури, збереження природного кольору й аромату фруктової сировини та стабільність продукту під час випікання і зберігання. Вірогідність отриманих результатів підтверджується повторюваністю експериментальних даних, застосуванням стандартних методів фізико-хімічного, структурно-механічного та органолептичного аналізу, а також порівнянням з традиційними аналогами.

Дослідження якості інноваційного напівфабрикату показало її переваги за основними показниками порівняно з традиційною продукцією. Зокрема, загальна органолептична оцінка зросла з 4,0 до 4,5–4,7 бала, вологоутримувальна здатність – з 85% до 92–94%, а термостабільність – з 70% до 95%. Мікробіологічні показники відповідають чинним санітарним нормам, що підтверджує безпечність продукту та можливість його використання у закладах ресторанного господарства.

Порівняльний розрахунок харчової та біологічної цінності довів, що зниження вмісту цукру забезпечує зменшення енергетичної цінності напівфабрикату приблизно на 25% (до 90 ккал/100 г) та одночасне підвищення вмісту харчових волокон і біологічно цінних компонентів. Це надає продукту функціональних властивостей і розширює можливості його використання у виробництві продукції оздоровчого спрямування [3].

Практичне значення роботи полягає у можливості впровадження розробленої рецептури та технології у виробничу діяльність закладів ресторанного господарства та кондитерських підприємств. Запропонована технологія є технологічно простою, не потребує складного обладнання та може бути адаптована до різних видів фруктово-ягідної сировини. Отримані результати можуть бути використані при розширенні асортименту оздоблювальних напівфабрикатів, розробленні нових бісквітних і кондитерських виробів зі зниженим вмістом цукру, а також у навчальному процесі під час підготовки фахівців з технології харчування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк І. Ю. Технологія продукції ресторанного господарства : опорний конспект лекцій / І. Ю. Антонюк, А. О. Медведєва. – Київ, 2009.
2. Архипов В. В. Ресторанна справа: асортимент, технологія і управління якістю продукції в сучасному ресторані / В. В. Архипов, Т. В. Іванникова, А. В. Архіпова. – Київ : Фірма «ІНКОС», 2007. – 382 с.
3. Башта А. О. Розроблення способу отримання зефіру оздоровчого призначення / А. О. Башта, В. В. Ковальчук // Харчова промисловість. – 2014. – № 16. – С. 37–41.
4. Бреславець Т. В. Розробка напівфабрикатів високого ступеня готовності з використанням вакуумного пакування під час теплового оброблення / Т. В. Бреславець, С. Л. Юрченко, М. Б. Колеснікова // Харківський державний університет харчування та торгівлі. – Харків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk.x-pdf>.
5. Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення : ДБН В.2.2-9:2009. – Київ : Мінрегіонбуд України, 2009. – 49 с.
6. Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення : ДБН В.2.2-17:2006. – Київ : Мінбуд України, 2007. – 21 с.
7. Будинки і споруди. Підприємства громадського харчування (заклади ресторанного господарства) : ДБН В.2.2-25:2009. – Київ : Мінрегіонбуд України, 2010. – 83 с.
8. Будинки і споруди. Підприємства побутового обслуговування. Загальні положення : ДБН В.2.2-11:2002. – Київ : Мінрегіонбуд України, 2002. – 136 с.
9. Будинки і споруди. Підприємства торгівлі : ДБН В.2.2-23:2009. – Київ : Мінрегіонбуд України, 2009. – 48 с.
10. Володько О. В. Інженерне обладнання будівель : методичні рекомендації / О. В. Володько, Л. М. Страшко. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 43 с.

11. Володько О. В. Основи автоматизованого проектування : навчальні завдання / О. В. Володько. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 59 с.
12. ГОСТ 12.1.007-76. Повітря робочої зони. Загальні санітарно-гігієнічні вимоги.
13. ГОСТ Р 56638-2015. Чисті приміщення. Вентиляція і кондиціонування повітря.
14. ДБН В.1.1-31:2013. Захист територій, будинків і споруд від шуму.
15. ДБН В.1.2-10:2021. Захист від шуму та вібрації.
16. ДБН В.2.5-27-2006. Захисні заходи електробезпеки в електроустановках будинків і споруд.
17. ДБН В.2.5-28:2018. Природне і штучне освітлення.
18. ДБН В.2.5-67:2013. Опалення, вентиляція та кондиціонування.
19. ДСТУ 7525:2014. Вода питна. Вимоги та методи контролю якості.
20. ДСТУ 8133:2015. Яблука свіжі середніх та пізніх термінів достигання. Технічні умови.
21. Загорулько А. М. Удосконалення технології виробництва зефіру за рахунок внесення плодоовочевої пасти / А. М. Загорулько, О. Є. Загорулько, К. Р. Касабова, Н. В. Шматченко // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://media.neliti.com>
22. Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів / уклад. О. В. Шалимінов. – Київ : Арій, 2013. – 1008 с.
23. Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів / О. В. Шалимінов та ін. – Київ : А.С.К., 2000. – 848 с.
24. Іванова О. В. Санітарія та гігієна закладів ресторанного господарства : підручник / О. В. Іванова, Т. В. Капліна. – Суми : Університетська книга, 2010. – 399 с.
25. Карпенко В. Д. Організація виробництва і обслуговування на підприємствах громадського харчування : навчальний посібник / В. Д. Карпенко та ін. – Київ : НМЦ «Укоопосвіта», 2003. – 248 с.

26. Корецька І. Л. Оцінювання нових харчових виробів за допомогою критерію «Багатокутник якості» / І. Л. Корецька, Т. В. Зінченко // Наукові праці НУХТ. – 2003. – № 14. – С. 64–65.
27. Лабораторний практикум із загальних технологій харчової промисловості : навчальний посібник / за ред. В. Ф. Доценка. – Київ : Кондор-Видавництво, 2016. – 380 с.
28. Левіт І. Б. Реологія харчових продуктів : підручник / І. Б. Левіт, В. О. Сукманов, Д. С. Афенченко. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – 540 с.
29. Методика визначення хімічного складу та енергетичної цінності продуктів харчування : затв. МОЗ України 18.01.2000 № 3/6.
30. Напівфабрикати високого ступеня готовності. Огляд ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kreston.ua>
31. Організаційні та соціально-економічні засади розвитку громадського харчування в Україні : дис. ... канд. наук / Малков Д. І. – Рівне : НУВГП. – [Електронний ресурс].
32. Ричкін О. І. Теоретичні основи технології напівфабрикатів : дис. / О. І. Ричкін. – Полтава : ПУЕТ. – [Електронний ресурс].
33. Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку : ДСН 3.3.6.037-99.
34. Стаття 43 Конституції України про право на працю.
35. Теплова обробка напівфабрикатів і приготування готової їжі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pidru4niki.com>
36. Характеристика технологічних властивостей сировини та напівфабрикатів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cook.bobrodobro.ru>
37. Закон України «Про охорону праці». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
38. Abasi S., Podstawczyk D. A., Sherback A. F., Guiseppi-Elie A. Bio-technical properties of poly(HEMA-co-HPMA) hydrogels are governed by distribution among water states // ACS Biomaterials Science and Engineering. – 2019.

– Vol. 5, no. 10. – P. 4994–5004. – DOI: <https://doi.org/10.1021/acsbiomaterials.9b00705>.

39. Abdullah Çağlar, Yusuf M. Tomato jam and tomato marmalade // *Traditional Foods from Adriatic to Caucasus : Proceedings of the 3rd International Symposium*. – Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, 2015.

40. Ali M. R., Mohamed R. M., Abdelmaksoud T. G. Functional strawberry and red beetroot jelly candies rich in fibers and phenolic compounds // *Food Systems*. – 2021. – Vol. 4, no. 2. – P. 82–88. – DOI: <https://doi.org/10.21323/2618-9771-2021-4-1-82-88>.

41. Allende A., Selma M. V., López-Gálvez F., Villaescusa R., Gil M. I. Impact of wash water quality on sensory and microbial quality of fresh-cut escarole // *Journal of Food Protection*. – 2008. – Vol. 71. – P. 2514–2518.

42. Anggreani N., Yeni R. F. Analisis kadar vitamin C pada jeruk lokal di Provinsi Bengkulu // *Jurnal Ilmiah Farmasi*. – 2020. – Vol. 7, no. 2. – P. 270–276. – [Electronic resource]. – Available at: <https://jurnal.stikesalfatah.ac.id>

43. Edwards W. P. *The Science of Sugar Confectionery*. – London : RSC Publishing, 2015. – 316 p.

44. Ehsanur Rahman S. M., Islam S., Pan J., et al. Marination ingredients on meat quality and safety: A review // *Food Quality and Safety*. – 2023. – Vol. 7. – Article fyad027.

45. Einhorn-Stoll U. Pectin-water interactions in foods – from powder to gel // *Food Hydrocolloids*. – 2018. – Vol. 78. – P. 109–119. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodhyd.2017.05.029>.

46. Food Research Lab. What are ready-to-cook foods? Packaging requirements // [Electronic resource]. – Available at: <https://www.foodresearchlab.com> – Accessed: 18.09.2024.

47. Gawkowska D., Cybulska J., Zdunek A. Structure-related gelling of pectins and linking with other natural compounds: A review // *Polymers*. – 2018. – Vol. 10, no. 7. – Article 762. – DOI: <https://doi.org/10.3390/polym10070762>.

48. Juarez-Enriquez E., Olivas G. I., Ortega-Rivas E., et al. Water activity explains powder flowability // *LWT – Food Science and Technology*. – 2019. – Vol. 100. – P. 35–39.
49. Khushboo, Kaushik N., Widell K. N., Slizyte R., Kumari A. Effect of pink perch gelatin on low-fat chicken meatballs // *Foods*. – 2023. – Vol. 12. – Article 995.
50. Krasina I. B., Tarasenko N. A. Extracts from walnut leaves for jelly fruit candy production // *American-Eurasian Journal of Sustainable Agriculture*. – 2014. – Vol. 8, no. 9. – P. 23–26.
51. Magomedov G. O. Method for producing jelly marmalade using concentrated pumpkin paste : Patent RF № 2603895. – 2016.
52. Magomedov G. O., et al. Semi-products from topinambur in fruit jelly marmalade production // *Confectionary Manufacture*. – 2011. – Vol. 4. – P. 38–39.
53. Mierczynska J., Cybulska J., Pieczywek P. M., Zdunek A. Effect of storage on pectin rheology in carrot cell walls // *Food and Bioprocess Technology*. – 2015. – Vol. 8, no. 1. – P. 171–180. – DOI: <https://doi.org/10.1007/s11947-014-1392-9>.
54. Ngadi M. O., Latheef M. B., Kassama L. Emerging technologies for microbial control in food processing // *Green Technologies in Food Production and Processing*. – Boston : Springer, 2012. – P. 363–411.
55. Nurani F. P. Penambahan pektin, gula dan asam sitrat dalam pembuatan selai // *Journal of Food Technology and Agroindustry*. – 2020. – Vol. 2, no. 1. – P. 27–32.
56. Orange marmalade and preparation method : Pat. CN 107581555, A23L19/09 / Zhong Shihong. – Appl. 08.07.2016 ; Publ. 16.01.2018.
57. Orange marmalade and preparation method thereof : Pat. CN 107410999, A23L21/12 / Yang Guoli. – Appl. 22.08.2017 ; Publ. 01.12.2017.
58. Passion fruit jelly and preparation method thereof : Pat. CN 107411000A, A23V2002/00 / Cheng Hao et al. – Appl. 26.06.2017 ; Publ. 01.12.2017.

59. Ping Z. H., Nguyen Q. T., Chen S. M., Zhou J. Q., Ding Y. D. States of water in hydrophilic polymers // *Polymer*. – 2001. – Vol. 42, no. 20. – P. 8461–8467. – DOI: [https://doi.org/10.1016/S0032-3861\(01\)00358-5](https://doi.org/10.1016/S0032-3861(01)00358-5).
60. Rubio-Arraez S., et al. Development of lemon marmalade with new sweeteners // *Journal of Food Process Engineering*. – 2017. – Vol. 40, no. 2. – P. 25–35.
61. Schuldt S., Witt T., Schmidt C., et al. High-speed cutting of foods // *Journal of Food Engineering*. – 2018. – Vol. 216. – P. 36–41.
62. Singh A. K., Ramakanth D., Kumar A., Lee Y. S., Gaikwad K. K. Active packaging technologies for clean label food products // *Journal of Food Measurement and Characterization*. – 2021. – Vol. 15. – P. 4314–4324.
63. Sirin P. Rheological, textural, physico-chemical and sensory properties of low sugar apple marmalade : Master's thesis. – Izmir, Turkey, 2019. – Available at: <https://gcris.iyte.edu.tr>
64. Sitnikova P. B., Tvorogova A. A. Physical changes in frozen fruit desserts during storage // *Food Systems*. – 2019. – Vol. 2, no. 2. – P. 31–35. – DOI: <https://doi.org/10.21323/2618-9771-2019-2-2-31-35>.
65. Swer T., Rani S., Bashir Kh. Processing of Fruits and Vegetables: From Farm to Fork. – 2019. – 366 p.
66. Technologies A. HPP equipment // [Electronic resource]. – Available at: <https://www.avure.com> – Accessed: 26.08.2024.
67. Torres M. D., Chenlo F., Moreira R. Structural features of carrageenans // *Carbohydrate Polymers*. – 2018. – Vol. 180. – P. 72–80. – DOI: <https://doi.org/10.1016/j.carbpol.2017.10.010>.
68. Ullah N., Ullah S., Khan A., Ullah I., Badshah S. Preparation and evaluation of carrot and apple blended jam // *Journal of Food Processing & Technology*. – 2018. – Vol. 9, no. 4. – Article 725.
69. Wang Q., Liu S., Wang H., et al. Consumption of aquatic products and meats in Chinese residents // *Frontiers in Nutrition*. – 2022. – Vol. 9. – Article 927417.

70. Zhou Y.-H., Vidyarthi S. K., Yang X.-H., et al. Conventional and novel peeling methods for fruits and vegetables // Innovative Food Science & Emerging Technologies. – 2022. – Vol. 77. – Article 102961.

Опис виробу

Інформація, що зазначається	Пояснення
Офіційна назва продукту	Інноваційний фруктово-ягідний оздоблювальний напівфабрикат для бісквітних виробів зі зниженим вмістом цукру
Законодавчі та нормативні документи, які встановлюють вимоги щодо безпечності продукту	ДСанПіН 3.3.2-007-2002 «Гігієнічні вимоги до повітря робочої зони та мікроклімату в приміщеннях харчових виробництв»; ДСТУ 4437:2005 «Напівфабрикати кондитерські. Технічні умови»; МБТ 5061-89 «Медико-біологічні вимоги та санітарні норми якості харчових продуктів»
Перелік сировини, матеріалів, що використовуються під час виробництва	Фруктові пюре (яблуко, малина, полуниця), ягоди свіжі та заморожені, цукор (зменшена кількість), суміші «Маффінікс», пектин, желатин, модифікований крохмаль, ароматизатори, барвники харчові
Фізико-хімічні характеристики, які стосуються безпечності продукту	Температура готового напівфабрикату: +20...+25°C (після охолодження); Ph виробу: 3,5–4,0; Масова частка сухих речовин: 25–35%; Вологість: не більше 60%; Вміст цукру знижений на 30–40% від традиційних напівфабрикатів
Споживче пакування	Пакування у поліетиленові контейнери з кришкою або картонні лотки з внутрішнім поліетиленовим вкладишем, етикетка з інформацією про склад і дату виготовлення
Транспортне пакування	Транспортні ящики з гофрокартону з перегородками для запобігання деформації; температура під час перевезення: +2...+6°C для охолоджених продуктів, –18°C для заморожених компонентів
Вимоги до маркування або інструкції щодо приготування та використання	Зберігати при температурі +2...+6°C до споживання; перед використанням виробу можна додавати в кондитерські вироби без термообробки або піддавати термообробці (випічка) за рецептурою виробника; вказати дату виготовлення, термін придатності та склад
Умови зберігання та строк придатності	Охолоджений виріб: +2...+6°C, термін зберігання – до 7 діб; Заморожений виріб: –18°C, термін зберігання – до 3 місяців
Дані про передбачуваного споживача та специфічну групу споживачів	Всі верстви населення, крім дітей до 3 років, людей із алергією на окремі компоненти (пектин, желатин), людей з діабетом у разі споживання з підвищеною кількістю цукру
Особливо уразливі групи споживачів	Діти до 3 років, особи з харчовими алергіями або метаболічними захворюваннями, що потребують контролю цукру
Потенційно можливе використання не за призначенням	Споживання сирого напівфабрикату без термообробки у разі порушення умов зберігання; додавання виробу до продуктів поза рекомендаціями

	рецептури
Спосіб вживання	Використовувати як напівфабрикат для бісквітних виробів, тортів, десертів; після випікання або без термообробки; подавати як готовий напівфабрикат у кондитерських výroбах

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

" ____ " _____ 202 р.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА № 1

Сировина	Масова частка сухих речовин, %	К-сть сировини, г		Технологічні вимоги до якості основної сировини
		У натурі	У сухих речовинах	
Фруктове пюре (яблуко, малина, полуниця)	20–25	200	$200 \times 0,2 = 40$	Світле, без сторонніх запахів, без ознак псування
Ягоди свіжі/заморожені	15–20	100	$100 \times 0,15 = 15$	Цілі, без гнилі, відповідно до ДСТУ 691:2004
Цукор	99,85	40	$40 \times 0,9985 = 39,94$	Білий кристалічний, відповідно до ДСТУ 4623:2006
Пектин	98,0	5	$5 \times 0,98 = 4,9$	Харчовий, без сторонніх домішок
Желатин	95,0	5	$5 \times 0,95 = 4,75$	Продукт харчовий, відповідно до ДСТУ 4492:2017
Модифікований крохмаль	90,0	10	$10 \times 0,9 = 9$	Без сторонніх запахів, відповідно до ДСТУ 4621:2006
Ароматизатори, барвники харчові	-	2	2 (практично вся маса сухих речовин)	Харчові, безпечні, дозволені для використання в кондитерських виробках

Маса н/ф: 362 г

Вихід: 350 г

Технологія

Підготовлені фрукти та ягоди промивають, сортують, нарізають та подрібнюють у пюре. До пюре додають цукор та змішують з пектином, желатином і модифікованим крохмалем до однорідної консистенції. Вносять ароматизатори та барвники. Уварюють на водяній бані до досягнення масою температури 85–90°C протягом 10–15 хвилин. Потім охолоджують до +20...+25°C та розливають у контейнери або форми для використання в кондитерських виробках.

Технологічні параметри рецептури

№	Вид втрат	Нормативне значення, %	Фактичне значення, %
1	Виробничі втрати фруктів/ягід	5	4,8
2	Теплові втрати при уварюванні	10–15	12

Характеристика готового виробу

Форма – маса в контейнері або формах для порційного використання.

Колір – від світло-рожевого до яскраво-червоного, залежно від складу ягід.

Структура – однорідна, в'язка, гелеутворена, без грудок, зі збереженими шматочками ягід.

Запах та смак – аромат свіжих фруктів і ягід, приємний, солодко-кислий, характерний для натуральних кондитерських напівфабрикатів.

Мікробіологічні показники для даного виду виробу, які нормуються

Показник	КМАФАМ, КУО/г	Дріжджі, КУО/г	Плісеневі гриби, КУО/г	БГКП	S.aureus	Salmonella
Норма	$\leq 1 \times 10^4$	$\leq 0,01$	$\leq 0,1$	25	50	0

Фізико-хімічні показники готового виробу, які нормуються

Вологість – 55–60%

pH – 3,5–4,0

Масова частка сухих речовин – 25–35%

Харчова та енергетична цінність

На 100 г виробу міститься:

Білки – 1,5 г

Жири – 0,2 г

Вуглеводи – 18 г

Енергетична цінність – 75 ккал

Розробник:

(П.І.Б.)

(Підпис)

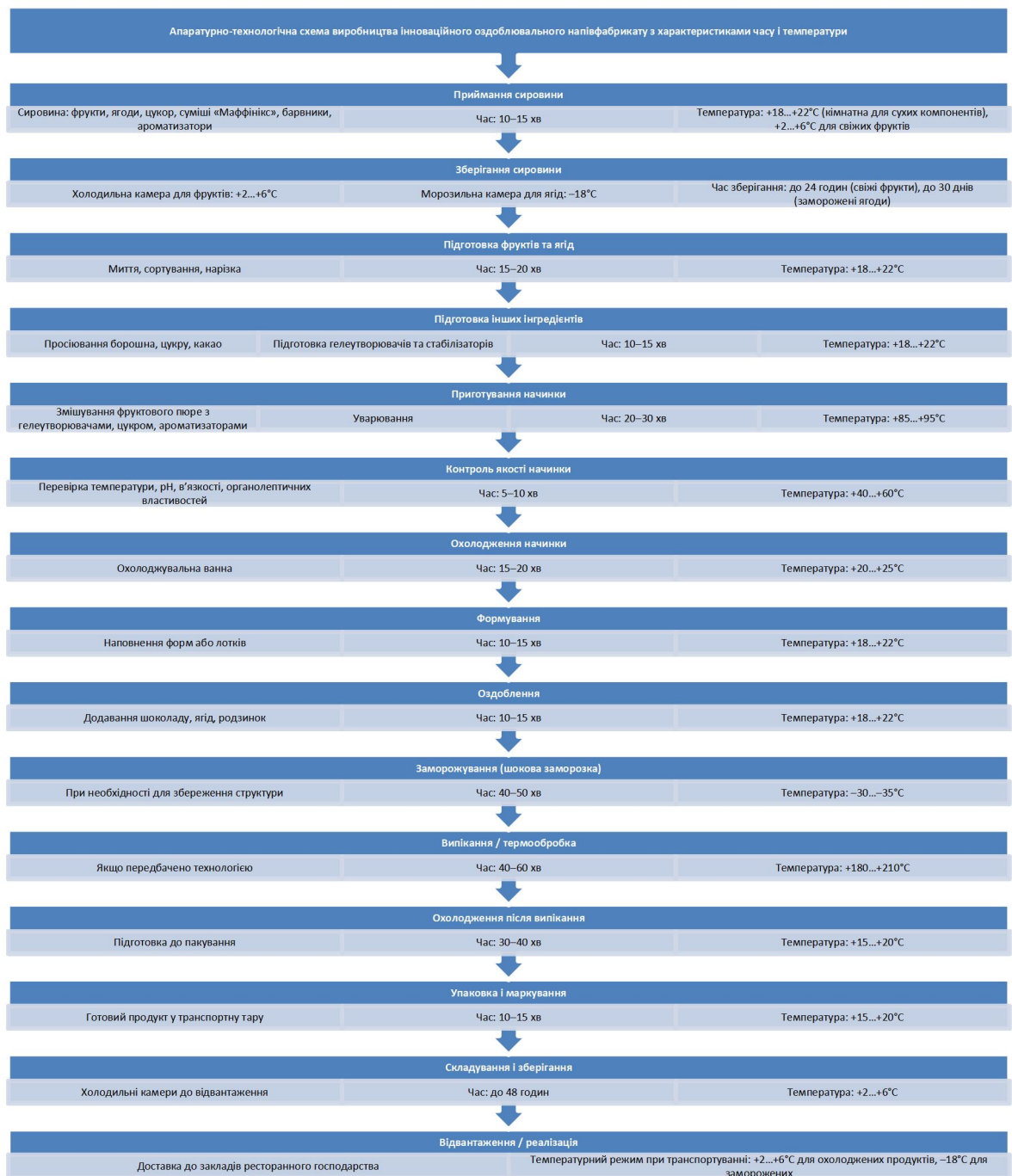
М.П.

Технічний експерт

(П.І.Б.)

(Підпис)

М.П.

Блок-схема виробництва

Оцінка серйозності негативних впливів небезпечних чинників на здоров'я працівників при виробництві інноваційного фруктово-ягідного напівфабрикату

Серйозність	Наслідки для здоров'я людини	Шкала оцінки
Критична	Опіки від гарячих фруктових мас у котлах, тривале ураження шкіри або слизових, сильний вплив на здоров'я, можлива госпіталізація > 50000 грн	5 балів
Важка	Рани, порізи від ножів і машин, втрати працездатності на 1–2 тижні, збитки від 30000 грн до 50000 грн	4 бали
Вище середньої	Легка опіковість, незначні порізи, тимчасова непрацездатність, збиток 15000–30000 грн	3 бали
Середня	Невеликі подряпини, короткочасне роздратування шкіри, непостійний вплив на здоров'я, збиток < 15000 грн	2 бали
Легка	Легка втома, подразнення очей від ароматизаторів, незначний вплив на здоров'я, збиток < 500 грн	1 бал

Ймовірність виникнення небезпечних чинників

Ймовірність	Ймовірність виникнення/появи	Шкала оцінки
Висока	Гарячі фруктові маси, робота з нагрітими котлами і змішувачами від 1 разу на зміну до 1 разу на місяць	5 балів
Середня	Контакт з ножами, тертками та подрібнювачами – 1 раз на квартал	4 бали
Низька	Вдихання пилу від гелеутворювачів, барвників – 1 раз на рік	3 бали
Дуже низька	Тривалі перебої в роботі обладнання, що створює ризик травм – 1 раз на 5 років	2 бали
Мінімальна	Практично відсутня – непередбачувані аварійні ситуації	1 бал

ПРОТОКОЛ
АНАЛІЗУ НЕБЕЗПЕЧНИХ ЧИННИКІВ ТА
ВИЗНАЧЕННЯ КРИТИЧНИХ ТОЧОК КОНТРОЛЮ

на базі принципів аналізу небезпечних чинників та критичних точок контролю – HACCP

Найменування виробництва:		Кондитерський цех									
Найменування продукту:											
Етап технологічного процесу	Небезпечні чинники, які виникають, контролюються або посилюються на даному етапі	Причини або можливість появи небезпечних чинників	П1	П1а	П2	П3	П4	Контроль небезпечних чинників	Запобіжні заходи щодо появи, усунення або зниження небезпечного чинника до прийнятного рівня (Метод дерева рішень)	Пояснення рішення	ККТ / ОПП / ПП
Приймання сировини	Біологічні: можливе зараження фруктів і ягід патогенними мікроорганізмами (Salmonella, E. coli, плісняві гриби)	Використання несертифікованих або погано зберіганих фруктів та ягід	2	1	2	ДР	-	Контроль документів постачальника та сертифікатів якості	Вхідний контроль фруктів та ягід, мікробіологічні дослідження, відбракування непридатних партій	Виключення заражених партій, контроль температури і умов транспортування	ПП
Зберігання сировини	Фізичні: сторонні домішки (камінці, гілки)	Пошкоджене пакування або механічне забруднення під час транспортування	3	2	6	НР	-	Візуальний контроль та сортування сировини	Просіювання борошна, миття фруктів, сортування ягід	Виключення сторонніх предметів перед подальшим використанням	ОПП
Підготовка фруктів/ягід	Біологічні: залишкові мікроорганізми на шкірці фруктів та ягід	Недостатнє миття або контакт із забрудненим обладнанням	3	1	2	ДР	-	Контроль якості миття, перевірка чистоти обладнання	Миття фруктів та ягід питною водою, санітарна обробка робочих поверхонь та інструментів	Зниження кількості патогенів до допустимого рівня	ККТ
Приготування виробу	Біологічні: виживання термостійких мікроорганізмів	Недотримання температурного режиму та часу уварювання	4	1	3	ДР	-	Контроль температури та часу термообробки	Уварювання при 85–95°C протягом 20–25 хв; контроль термометром	Знищення патогенів, гарантія безпечності продукту	ККТ
Охолодження виробу	Біологічні: повторне зараження	Контакт із забрудненим обладнанням, повітрям	3	1	2	ДР	-	Контроль санітарного стану охолоджувача	Використання охолоджувальної ванни з чистою водою, дезінфекція обладнання	Зниження ризику повторного забруднення	ОПП
Формування та оздоблення	Фізичні: потрапляння сторонніх предметів	Недотримання чистоти обладнання та інгредієнтів	2	1	2	НР	-	Візуальний контроль та сортування	Використання сіток, решіток, чистих інструментів	Запобігання фізичним забрудненням	ПП
Упаковка та маркування	Біологічні: забруднення під час пакування	Контакт із зовнішнім середовищем або	3	1	2	ДР	-	Контроль чистоти упаковки	Використання стерильних упаковок,	Забезпечення гігієнічності продукту	ККТ

		немитими руками							рукавичок, шапочок, санітаїзерів		
Зберігання готового продукту	Біологічні: розвиток мікроорганізмів	Порушення температурного режиму в холодильних камерах	4	1	3	ДР	-	Контроль температури і термометрія камер	Зберігання при 0–4°C, регулярний моніторинг	Зниження біологічного ризик	ККТ
Відвантаже ння / реалізація	Біологічні та фізичні: повторне забруднення	Недотримання санітарних норм під час транспортування	3	1	2	ДР	-	Контроль транспортних умов	Використання чистого транспорту, контроль температурног о режиму	Гарантія безпечної доставки	ПП

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

_____20__р

ПЛАН НАССР

Технологічний етап	Ризик	Контроль / Попередження	ККТ	Гранично допустимі межі	Моніторинг: Що	Де	Як	Кратність	Хто	Коригувальні дії: Що / Де	Перевірка / контроль	Записи
ККТ1 / термообробка виробу (уварювання)	Біологічний: розвиток патогенних мікроорганізмів (Salmonella, E. coli)	Контроль температури та часу уварювання	ККТ-1	Температура +85–95 °С протягом 20–25 хвилин	Температура продукту	На виробничій ділянці	Термометр / термопроба	Протягом процесу	Шеф-технолог	Коригування часу та температури уварювання; відбракування некондиційної партії	Контроль температури термометром, перевірка термопроб	Журнал температурного контролю
ККТ2 / охолодження виробу	Біологічний: повторне забруднення мікроорганізмами	Використання охолоджувальної ванни з чистою водою, санітарна обробка	ККТ-2	Температура охолодження +4–6 °С	Температура виробу	В охолоджувальній камері	Термометр	Кожні 10 хв	Шеф-технолог	При підвищенні температури – повторне охолодження, контроль санітарного стану ванни	Вимірювання температури, перевірка чистоти ванни	Журнал охолодження
ККТ3 / формування та оздоблення	Фізичний: сторонні домішки (камінці, гілки)	Візуальний контроль, сортування фруктів та ягід	ККТ-3	Відсутність сторонніх частинок	Огляд сировини та формованої виробу	Робоче місце формування	Візуальна перевірка	Кожна партія	Працівник цеху	Відбракування забруднених партій, контроль чистоти інструментів	Візуальна перевірка та контроль чистоти обладнання	Журнал контролю формування
ККТ4 / пакування	Біологічний: забруднення під час пакування	Використання стерильних пакувальних матеріалів	ККТ-4	Відсутність патогенів на поверхні продукту	Візуальний контроль та перевірка пакуваль	Робоче місце пакування	Огляд та контроль упаковки	Кожна партія	Працівник пакувальної лінії	Заміна забруднених упаковок, повторна дезінфекція	Візуальна перевірка, контроль чистоти рук	Журнал пакування

		, рукавичок , шапочок, санітайзерів		ту	ної лінії					робочої зони		
ККТ5 / зберігання готової продукції	Біологічний: розвиток мікроорганізмів під час зберігання	Контроль температурного режиму холодильних камер	ККТ-5	Температура +0...+4 °С	Температура в камері	Холодильна камера	Термометр / датчики	Щогодини	Шеф-технолог / оператор холодильника	Корекція температури, відбракування продукції, що не відповідає вимогам	Контроль температури камер, перевірка термометрів	Журнал зберігання

Проект

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Оригінал

X

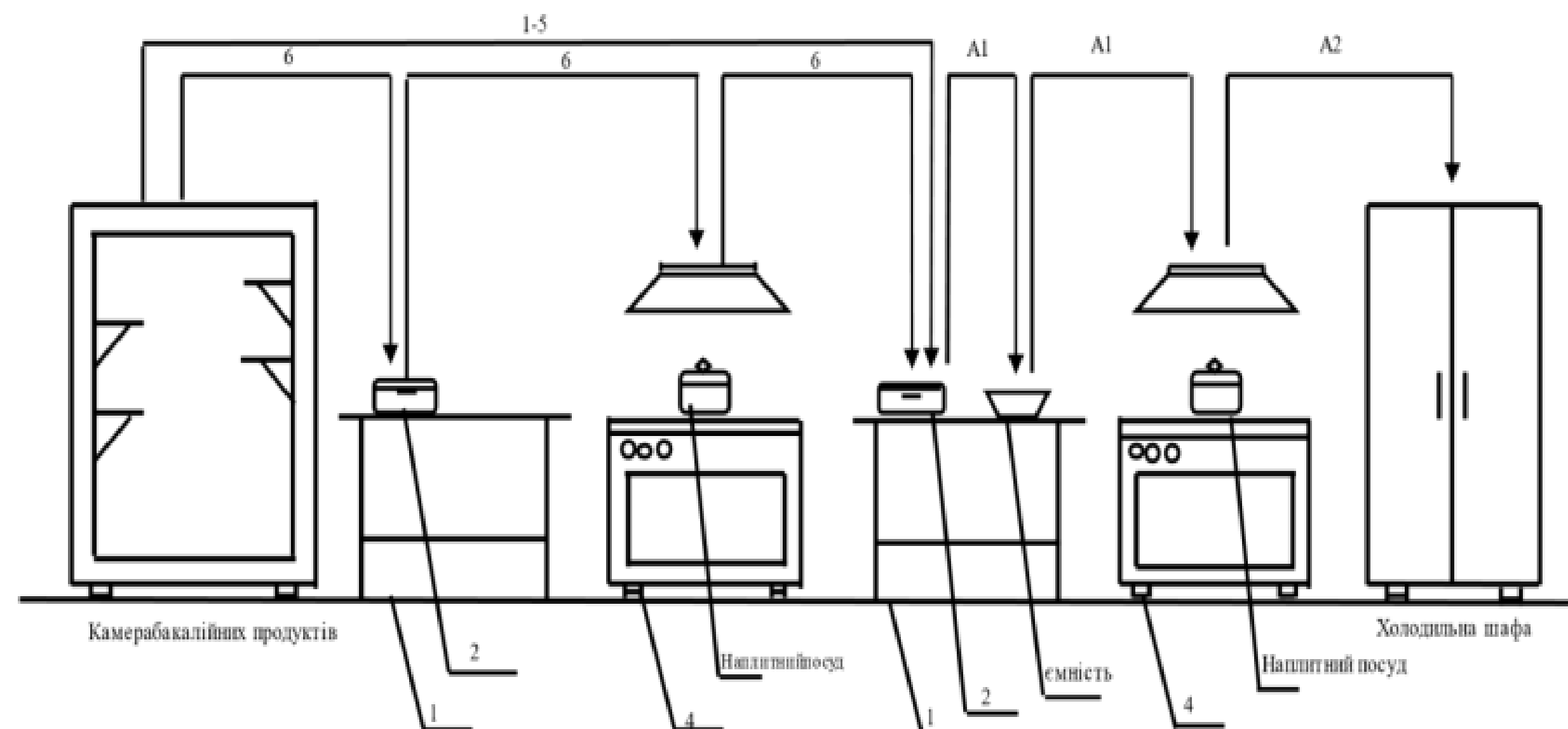
Робочий зразок №

_____20__р

ОПЕРАЦІЙНА ПРОГРАМА-ПЕРЕДУМОВА

Найменування виробництва:	Борошняний цех
Найменування продукту:	пельмені

Небезпечний (-і) Процедура моніторингу чинник(и), що його має бути скеровано програмою	Захід (-оди) керування	Процедура моніторингу					Коригування та коригувальні дії/ Відповідальність/ Протоколи
		Вимірювання або спостереження	Прилади, використувані для моніторингу	Кратність	Хто виконує моніторинг/оцінює результати	Протоколи	
Біологічний: розвиток патогенних мікроорганізмів (Salmonella, Listeria, E. coli)	Контроль температурного режиму уварювання: +85–95 °С протягом 20–25 хв	Вимірювання температури виробу під час термообробки	Термометр цифровий, термопроба	Кожна партія	Шеф-технолог	Журнал термообробки	Корекція температури або часу уварювання, відбракування некондиційної партії
Біологічний: повторне забруднення під час охолодження	Контроль температури та санітарного стану охолоджувальної ванни (+4–6 °С)	Вимірювання температури та огляд ванни	Термометр, візуальний контроль	Кожні 10 хв	Шеф-технолог	Журнал охолодження	Повторне охолодження, дезінфекція ванни, відбракування забрудненої партії
Фізичний: сторонні домішки (побутові частки, залишки упаковки)	Візуальний контроль під час формування та оздоблення	Огляд сировини та формованої виробу	Огляд працівника	Кожна партія	Працівник цеху	Журнал контролю формування	Видалення сторонніх домішок, повторна перевірка інструментів
Біологічний: забруднення під час пакування	Використання стерильних пакувальних матеріалів, рукавичок, шапочок, санітайзерів	Візуальна перевірка готових упаковок	Візуальна перевірка	Кожна партія	Працівник пакувальної лінії	Журнал пакування	Заміна забруднених упаковок, повторна дезінфекція робочої зони
Біологічний: розвиток мікроорганізмів під час зберігання	Контроль температурного режиму холодильних камер (+0...+4 °С)	Вимірювання температури у камерах	Термометр, датчики	Щогодини	Шеф-технолог / оператор холодильника	Журнал зберігання	Корекція температури камери, відбракування продукції, що не відповідає вимогам

Умовні позначення	
1	Фруктово-ягідне пюре
2	Цукор
3	Пектин
4	Желатин
5	Модифікований крохмаль
6	Лимонна кислота
7	Вода питна
A1	Суміш фруктового пюре з гелеутворювачами

Специфікація обладнання

№	Найменування	Тип Марка	Габарити	Кількість
1	Стіл виробничий	СМ 1900х700	1900х500х850	2
2	Ваги електронні	С AS SW II-15	260х287х 137	2
3	Подрібнювач (блендер)	robot Coupe Blixer	450х300х500	1
4	Котел варильний	Kogast EKP-60	800х900х900	1
5	Плита індукційна	skavara SIF 4.8	850х750х810	1
6	Охолоджувальна ванна	BO-1	600х500х400	1

						<u>Інноваційна технологія оздоблювального напівфабрикату</u>			
						Апаратурно-технологічна схема виробництва оздоблювального напів фабрикату	Стадія	Маса	Масштаб
Зм.	Кільк	Арк.	Нодок	Підпис	Дата				
Розробив			Яковенко Є.С						
Перевірів			Неміріч О.В.						
							Аркуш 1	Аркушів 1	
							НУХТ		
Затвердив									